

De integratieparadox in Nederland

Waardoor ervaren hoger opgeleide etnische minderheden discriminatie in Nederland?

Nicole van den Dikkenberg
3316394

Algemene Sociale Wetenschappen (ASW)
Master: Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief

Universiteit van Utrecht
Dr. M. Coenders
Drs. GB. Dielissen

12 juli 2010

Voorwoord

Voor u ligt de rapportage van onderzoek naar de integratieparadox in Nederland. De integratieparadox in Nederland is een recent sociaalwetenschappelijk begrip dat in 2006 (Buijs et al., 2006) zijn naam toekende aan het fenomeen dat met name hoger opgeleide etnische minderheden discriminatie ervaren in Nederland. Naar dit onderwerp is nog weinig onderzoek verricht, vandaar dat het interessant is om meer kennis te vergaren over dit onderwerp middels het verrichten van sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door mijzelf, Nicole van den Dikkenberg. Ik ben studente aan de Universiteit van Utrecht en volg de master Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief, richting Algemene Sociale Wetenschappen (ASW). Voor mijn masterthesis heb ik kwantitatief onderzoek verricht naar de integratieparadox in opdracht van de Universiteit van Utrecht, te Utrecht.

Allereerst wil ik mijn onderzoeksbegeleider Dr. Marcel Coenders bedanken voor het mogelijk maken van de uitvoering van dit onderzoek. Ik kon bij hem ten alle tijden terecht voor constructieve feedback, waardoor ik het onderzoek met succes heb kunnen afronden. Tijdens de statistische analyse van dit onderzoek heb ik deels samengewerkt met medestudente Suus van Rooijen. Haar wil ik graag bedanken voor de fijne en productieve samenwerking.

Samenvatting

Het onderzoek dat voor u ligt gaat over de integratieparadox in Nederland. Onder de integratieparadox wordt verstaan dat met name hoger opgeleide etnische minderheden discriminatie ervaren in Nederland. Buijs et al. (2006) heeft voor het eerst deze term geïntroduceerd. Tot op heden is er weinig onderzoek verricht naar de integratieparadox. Het meest recente onderzoek is van Gijsberts en Davegos (2009).

Dit onderzoek is tweeledig. Aan de ene kant is onderzocht welke theoretische veronderstelde relaties een verklaring kunnen bieden voor de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland en aan de andere kant is nagegaan of deze theoretische veronderstelde relaties ook een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox. In het onderzoek zijn de vier grootste groepen etnische minderheden opgenomen, namelijk Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. De volgende theoretische veronderstelde relaties zijn in dit onderzoek meegenomen: interetnische contact, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie met Nederland en het negatieve metabeeld. De methoden die in dit onderzoek zijn gehanteerd zijn de logistische en multinominale regressie analyses. In dit onderzoek zullen de analyses getoetst worden op reeds bestaande data. Deze data zijn verzameld door TNS/NIPO in opdracht van Art.1. Deze data is gebruikt voor de discriminatiemonitor van 2009.

Uit de logistische regressie analyse is naar voren gekomen dat Turken en Marokkanen significant meer discriminatie ervaren dan Surinamers en Antillianen. Daarnaast blijkt dat hoger opgeleide Turken en Marokkanen significant meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide Turken en Marokkanen in Nederland. De integratieparadox geldt uitsluitend voor Turken en Marokkanen. Daarentegen is gebleken dat hoger opgeleide Surinamers en Antillianen significant minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide Surinamers en Antillianen in Nederland.

De logistische regressie analyse is gebruikt om de theoretische veronderstelde relaties te analyseren op de ervaren discriminatie. Uit de logistische regressieanalyse is naar voren gekomen dat de mate van relatieve deprivatie, de mate van identificatie met Nederland en de mate van het negatieve metabeeld een significant effect laten zien op de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland. Voor de mate van relatieve deprivatie en de mate van het negatieve metabeeld betekent een significant effect dat des te sterker etnische minderheden relatieve deprivatie ervaren of des te sterker het negatieve metabeeld, zij des te meer discriminatie ervaren. Het significante effect voor de mate van identificatie met Nederland verdwijnt indien er gecontroleerd wordt voor de mate van het negatieve metabeeld. Oorspronkelijk was het effect van de mate van identificatie met Nederland negatief, dus hoe meer etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te minder discriminatie zij ervaren. De mate van identificatie met Nederland heeft een indirect negatief effect via het negatieve metabeeld. Hoe meer etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te minder het negatieve metabeeld, waardoor er minder discriminatie wordt ervaren. De mate van interetnisch contact, Nederlands mediagebruik en de mate van disidentificatie met Nederland laten geen significante effecten zien op de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland.

De multinominale regressie analyse en de regressie analyse zijn beiden gebruikt om de integratieparadox te analyseren. Aangezien reeds is gebleken dat de mate van interetnisch contact, de mate van Nederlands mediagebruik en de mate van disidentificatie met Nederland geen direct effect hebben op de ervaren discriminatie, zijn de betreffende variabelen niet opgenomen in deze analyses. Zij kunnen namelijk geen verklaring bieden voor de bevinding dat hoger opgeleide Turken en Marokkanen meer discriminatie ervaren.

De theoretische veronderstelde relaties relatieve deprivatie, identificatie met Nederland en het negatieve metabeeld bleken wel een direct effect te hebben op de ervaren discriminatie. Als laatste stap in de analyse, wordt de samenhang tussen het opleidingsniveau en deze drie veronderstelde relaties geanalyseerd.

In de multinominale regressie analyse is aangetoond dat hoger opgeleide etnische minderheden significant meer relatieve deprivatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland, waardoor zij meer discriminatie ervaren in Nederland. Uit de regressie analyse is gebleken dat hoger opgeleide etnische minderheden significant zich meer identificeren met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor zij minder discriminatie ervaren in Nederland. Daarnaast is gebleken dat er geen significant verschil is gevonden tussen hoger en lager opgeleide etnische minderheden in de mate van het negatieve metabeeld op de ervaren discriminatie in Nederland.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de integratieparadox alleen geldt voor hoger opgeleide Turken en Marokkanen in Nederland. Alleen de mate van relatieve deprivatie blijkt een significant effect te hebben op de ervaren discriminatie in Nederland en kan daarmee de integratieparadox deels verklaren. Daarnaast blijkt dat de mate van identificatie met Nederland een significant effect heeft op minder ervaren discriminatie in Nederland en kan daarmee bijdragen aan de reductie van de integratieparadox. Opvallend is dat het negatieve metabeeld geen verklaring biedt voor de integratieparadox. Het politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland uit zich in de mate van relatieve deprivatie. Belangrijke bevinding uit dit onderzoek is dat het gevoel van verbondenheid bijdraagt aan minder ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden. Vervolgonderzoek naar de identificatie met Nederland is dan ook wenselijk. Overigens blijft het opvallend dat onder hoog opgeleide Turken en Marokkanen meer discriminatie wordt ervaren, aangezien de integratieparadox deels is verklaard. Het beleid van de overheid streeft naar meer integratie, maar het blijkt dat structurele integratie (een hoger opleidingsniveau) niet tot gevolg heeft dat men zich meer geaccepteerd voelt in Nederland. Hoger opgeleide Turken en Marokkanen hebben geen minder negatief beeld van de gastvrijheid van Nederland, maar ervaren toch meer discriminatie. De vraag is of de overheid wellicht de nadruk moet leggen op het bestrijden van discriminatie, bijvoorbeeld door middel van sancties en strengere vervolging, dan op louter integratie.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1. Inleiding	5
2. Theoretisch kader	6-20
2.1 Het politieke en maatschappelijke klimaat	6
2.2 Acculturatie	8
2.3 De ontvangstsamenleving	10
2.4 De ervaren discriminatie	11
2.5 Interetnische contacten	12
2.6 Nederlands mediagebruik	13
2.7 Relatieve deprivatie	14
2.8 (Dis)identificatie met Nederland	15
2.9 Negatieve metabeeld	16
2.10 Integratieparadox	17
2.11 Sociaal-culturele integratie	18
3. Data-analyse	21-30
3.1 De afhankelijke variabele	21
3.2 De aard van de ervaren discriminatie	23
3.3 De ernst van de ervaren discriminatie	24
3.4 De onafhankelijke variabelen	26
4. Resultaten	31-35
4.1 Logistische regressie analyse	31
4.2 (Multinominale) regressie analyse	33
5. Conclusie en discussie	36-40
5.1 Conclusie	36
5.2 Discussie	39
Literatuurlijst	41
Bijlage 1: Tabellen A1-A3	45
Bijlage 2: Hypothesen	52

1. Inleiding

Het onderzoek dat voor u ligt gaat over de integratieparadox in Nederland. Onder de integratieparadox wordt verstaan het fenomeen dat met name hoger opgeleide etnische minderheden discriminatie ervaren in Nederland (Buijs et al., 2006). Dit onderzoek richt zich op de vier grootste groepen etnische minderheden, namelijk Turken (384.164), Marokkanen (349.270), Surinamers (342.016) en Antillianen (138.113) in Nederland (Centraal Bureau voor de Statistiek, 28 juni 2010: <http://statline.cbs.nl>). Dit onderzoek is van wetenschappelijk belang, aangezien de integratieparadox een recent fenomeen is in Nederland en er nog weinig onderzoek is verricht naar dit onderwerp. Het laatste onderzoek naar de integratieparadox is uitgevoerd door Gijsberts en Vervoort (2009).

Dit onderzoek heeft één hoofdvraag. Namelijk: *Welke factoren liggen ten grondslag aan het ontstaan van de integratieparadox in Nederland?* Bij deze hoofdvraag horen twee doelen. Ten eerste om na te gaan welke theoretische veronderstelde relaties een verklaring kunnen bieden voor de ervaren discriminatie van etnische minderheden in Nederland. Ten tweede om na te gaan of deze theoretische veronderstelde relaties ook een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox in Nederland.

Het onderzoek is als volgt opgebouwd. Inleidend op de integratieparadox zal eerst het politieke en maatschappelijke klimaat ten aanzien van etnische minderheden in Nederland besproken worden, alsmede de ethnocentrische attitudes van autochtone Nederlanders. Tevens zal aandacht besteedt worden aan de acculturatietheorie en de ervaren discriminatie. De acculturatietheorie is het uitgangspunt van dit onderzoek. *'Acculturatie is het proces dat plaatsvindt wanneer culturen gedurende langere tijd met elkaar in aanraking komen'* (Andriessen, 2006, p.131). De acculturatiestrategie integratie wordt als het meest wenselijk gezien. Hierin behouden etnische minderheden hun eigen cultuur, maar wordt er ook een goede relatie opgebouwd met de ontvangstsamenleving. Vanuit dit oogpunt is het onderzoek van maatschappelijk belang. Immers als er daadwerkelijk sprake is van een integratieparadox, dan betekent dit dat meer structureel (opleiding en arbeidsmarktpositie) geïntegreerden bijdragen aan meer ervaren discriminatie in Nederland. Blijkbaar zijn andere factoren van invloed op de integratie die een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox.

Vanuit de acculturatietheorie worden de theoretische veronderstelde relaties met bijbehorende sociaal wetenschappelijke theorieën besproken die een verklaring kunnen bieden voor de ervaren discriminatie. De volgende theoretische veronderstelde relaties zijn in dit onderzoek opgenomen: interetnische contact, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie met Nederland en het negatieve meta-beeld. De theoretische veronderstelde relaties worden besproken aan de hand van beschrijvende data. Vervolgens zal worden ingegaan op de integratieparadox en de verklaring die bovenstaande theoretische veronderstelde relaties kunnen bieden voor dit fenomeen.

De methoden die gehanteerd zijn in dit onderzoek zijn de logistische/multinominale regressie analyses. Deze analyses zijn verricht op reeds bestaande data. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data dat verzameld is door TNS/NIPO in opdracht van Art.1. Aan de hand van de analyses zijn de conclusies getrokken ten aanzien van de ervaren discriminatie en de integratieparadox onder etnische minderheden in Nederland. Afsluitend zal het onderzoek eindigen met een discussie waarin de meerwaarde van dit onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden aangegeven.

2. Theoretisch kader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek is de acculturatietheorie. *'Acculturatie is het proces dat plaatsvindt wanneer culturen gedurende langere tijd met elkaar in aanraking komen'* (Andriessen, 2006, p.131). De acculturatiestrategie integratie wordt gezien als het meest wenselijk in het maatschappelijke debat. Integratie houdt in dat etnische minderheden zich in het publieke domein aanpassen aan de ontvangsamenleving, maar in het privé domein hun eigen cultuur behouden (Vijver en Phalet, 2004). Toch blijkt dat integratie niet een vanzelfsprekend proces is. De structurele integratie, de opleiding en arbeidsmarktpositie van etnische minderheden, leidt niet altijd tot sociaal-culturele integratie (Gijsberts en Vervoort, 2009). Onder sociaal-culturele integratie kan worden verstaan de integratie van etnische minderheden op het gebied van onder andere interetnische contacten en de (dis)identificatie met Nederland (Davegos en Gijsberts, 2009). De term integratieparadox geeft dit tegenstrijdige beeld weer. Er is een indicatie dat des te beter etnische minderheden in structureel opzicht zijn geïntegreerd, des te minder voelen zij zich geaccepteerd en thuis in Nederland. Zij kunnen discriminatie ervaren. De ervaren discriminatie staat voor het subjectief ervaren van discriminatie door etnische minderheden. Het gaat hierbij niet om feitelijke, geregistreerde discriminatie (Andriessen et al., 2007). De ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland is nog onvoldoende onderzocht. Vandaar dat dit onderzoek ingaat op de mogelijke theoretische veronderstelde relaties die de integratieparadox kunnen verklaren.

2.1 *Opbouw theoretisch kader*

Het eerste gedeelte van het theoretische kader zal beschrijvend zijn. In dit deel komt aan bod het politieke en maatschappelijke debat rondom integratie in Nederland, de acculturatietheorie, de ontvangstsamenleving en de ervaren discriminatie. Het tweede gedeelte is gericht op de verklaring van ervaren discriminatie. Hier wordt ingegaan op verschillende theoretische veronderstelde relaties van sociaalwetenschappelijke theorieën, zoals interetnisch contact, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie met Nederland en het negatieve metabeeld. Vervolgens zal de integratieparadox aan bod komen en als laatste de bovenstaande theoretische veronderstelde relaties in verband met het opleidingsniveau, die een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox.

2.1 Het politieke en maatschappelijke klimaat

Het politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland ten aanzien van etnische minderheden is veranderd. Het integratiedebat is veranderd in een identiteitsdebat, waarin de visie op burgerschap centraal staat.

2.1.1 *Het integratiebeleid*

Vanaf de jaren '60 en '70 nam de arbeidsmigratie in Nederland toe. De arbeidsmigranten betroffen indertijd voornamelijk Marokkanen en Turken en zij werden gezien als tijdelijke migranten die na verloop van tijd terug zouden keren naar het land van herkomst (Shadid, 2005). De tijdelijke aard van arbeidsmigranten gaf in de politiek reden om beleid te voeren met als thema 'integreren met het behoud van de eigen cultuur' (Commissie Blok, 2004).

In het begin van de jaren '80 ging de overheid beseffen dat het verblijf van arbeidsmigranten een langdurig of zelfs een permanent karakter kreeg. Daarbij kwam dat de asielmigratie in de jaren '80 en '90 opkwam. Het veranderende karakter van migranten zorgde voor het eerste rapport van de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) gericht op etnische minderheden in Nederland, namelijk de Minderhedennota van 1983. In dit rapport stond centraal de reductie van de sociale en economische achterstand van etnische minderheden en het creëren van condities om de emancipatie en participatie te bevorderen in de Nederlandse samenleving (Ghorashi, 2006; Commissie Blok, 2004). Religie werd in deze tijd belangrijker voor het immigratiebeleid. Internationale gebeurtenissen, zoals de Iraanse Revolutie in 1979 en de Rushdie-affaire in 1989 hebben hiertoe bijgedragen (Shadid, 2002; Meijer, 2002). De Rushdie-affaire heeft in Nederland geleid tot debat waarin twijfels over de ruime grenzen van de multiculturele samenleving aan de orde werden gesteld, alsmede de bruikbaarheid en geschiktheid van principes als cultuurrelativisme, tolerantie en politieke correctheid. In de jaren '90 tot '05 is het immigratiebeleid veranderd. Eerder lag de focus op etnische minderheden, in deze tijd ligt de focus op integratie. Met name de sociaaleconomische integratie stond hierin centraal (Shadid, 2005). Kernpunten waren het bevorderen van de participatie van etnische minderheden in educatie en op de arbeidsmarkt. In 2003 werden begrippen als 'gedeeld burgerschap' en 'participatie' kernbegrippen voor zowel etnische minderheden als autochtone Nederlanders (Commissie Blok, 2004).

2.1.2 *Het identiteitsbeleid*

De laatste jaren is het dominante politieke discours dat etnische minderheden een probleem zijn van de Nederlandse samenleving. Zij worden in verband gebracht met overlast, criminaliteit en zijn onvoldoende geïntegreerd. Mede doordat men het culturele aspect van integratie voor een lange tijd niet heeft erkend in de politiek, zijn er nu 'grote' problemen in de integratie van etnische minderheden (Meeteren, 2005). Met name staat daarbij de onverenigbaarheid met de basiswaarden van de Nederlandse cultuur centraal. De islam zou een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde. Dit beeld is versterkt door de gebeurtenissen rondom 9/11 en de moord op Theo van Gogh in 2004 (Driessen en Merry, 2006).

Het integratiedebat is de afgelopen jaren veranderd in een identiteitsdebat. In het debat komt een duidelijke dichotomie naar voren van 'wij' autochtonen en 'zij' etnische minderheden. Deze tweedeling negeert de mogelijkheid tot transnationale of biculturele loyaliteiten, waarin een persoon loyaal kan zijn aan twee samenlevingen tegelijkertijd. De focus op cultuur heeft bijgedragen aan het categorale denken (Ghorashi, 2006; Shadid, 2005). In deze context kan het begrip minorisering toegepast worden. Minorisering staat voor het sociaal-culturele anderszijn of (veronderstelde) non-conformiteit (Rath, 1991). Etnische minderheden worden in cultureel opzicht anders gezien dan autochtone Nederlanders, dat zorgt voor 'achterstandsdenken', zoals Ghorashi (2006) beschrijft.

De focus op identiteit wordt bekrachtigd door het WRR rapport in 2007(a). Hierin is het advies om een inclusief beleid te voeren waarin gefocust wordt op een èn-èn-benadering in plaats van een òf-òf-benadering, waarin er gekozen moet worden voor één loyaliteit. In het kader van sociale cohesie en de betrokkenheid met Nederland is het belangrijk om het verleden van migranten, de footprints en primaire identiteiten meer te erkennen, waardoor er een vruchtbare weg bewandeld kan worden.

2.1.3 De visie op burgerschap

De visie op burgerschap is aan het veranderen. In de periode van 2001 tot 2004 is de visie multiculturalisme steeds meer ter discussie komen te staan. Multiculturalisme staat voor de ideologie dat verschillende culturen met elkaar kunnen leven in één natie. In deze visie ligt de focus op het promoten van culturele verschillen in combinatie met egalitaire doelen, waarin gelijk burgerschap centraal staat (Verkuyten en Yildiz, 2006). Het uitgangspunt voor multiculturalisme is integratie (Modood, 2005). Mede door de visie dat het integratiebeleid in Nederland is mislukt, krijgen andere visies in het maatschappelijke debat steeds meer de ruimte, zoals assimilatie (Coenders et al., 2008). Assimilatie staat voor de volledige aanpassing van etnische minderheden aan de autochtone bevolking (Gordon, 1964). Daarbij komt dat multiculturalisme paradoxaal kan werken: het behoudt van de culturele identiteit draagt bij aan minder structurele en sociaal-culturele integratie (Koopmans, 2005). Multiculturalisme kan in strijd zijn met de normen en waarden in een liberale democratie, zoals de WRR (2007) in zijn rapport aangeeft: *'De migratie van sommige groepen staat bovendien in een ongemakkelijke verhouding tot de consensus in Nederland over een aantal waarden en verworvenheden als scheiding van kerk en staat, omgangsvormen tussen man en vrouw en het belang van de individuele vrijheid'* (WRR, 2007, p.25).

2.2 Acculturatie

Het uitgangspunt voor dit onderzoek is de acculturatietheorie. De term acculturatie is, gezien het veranderende politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland, relevant. De eerste definitie van acculturatie komt van de auteurs Redfield, Linton en Herskovits (1936): *'Acculturation comprehends those phenomena, which results when groups of individuals having different cultures come into continuous first-hand contact, with subsequent changes in the original cultural patterns of either or both groups'* (Vijver en Phalet, 2004, p.216). Heden ten dage wordt acculturatie ruimer opgevat: *'Acculturatie is het proces dat plaatsvindt wanneer culturen gedurende langere tijd met elkaar in aanraking komen'* (Andriessen, 2006, p.131).

2.2.1 Uni- en bidimensionele richtingen

In de ontwikkeling van acculturatietheorieën zijn verschillende richtingen ontstaan. Gordon (1964) ziet acculturatie als een unidimensioneel proces. Gordon (1964) heeft de basis gelegd voor de assimilatietheorie, voortvloeiend uit de acculturatietheorie. Hierin komt de veronderstelling naar voren dat contacten tussen etnische minderheden en de cultuur van de dominante groep bijdragen aan de verandering van minderheidsgroepen die zich aanpassen aan de dominante groep en daarbij hun culturele kenmerken opgeven. De etnische minderheid conformeert zich aan de dominante groep, waardoor er dus een eenzijdige verandering optreedt. Factoren die het assimilatieproces versnellen, zijn de numerieke verhoudingen tussen de dominante groep en etnische minderheden, de frequentie en intensiteit van de contacten tussen beiden en het verloop van tijd (Groof et al., 2001).

Heden ten dage blijkt dat deze optie achterhaald is. Migranten gaan veelal uit van andere opties, zoals de opties dat zij verschillende identiteiten kunnen opbouwen en het behoud van hun eigen cultuur. Daarnaast kan een ontvangstland ruimte bieden aan etnische minderheden om hun eigen cultuur te behouden. Vandaar dat door Berry en Sam (1997) een nieuwe visie is ontwikkeld in de acculturatietheorie, namelijk een bidimensionale visie.

In deze visie komt het assimilatie-aspect van Gordon (1964) als een onderdeel van de acculturatietheorie naar voren. Berry en Sam (1997) stellen daarbij twee vragen aan de migrant. De eerste: 'Wil ik een goede relatie opbouwen met het ontvangstland?' De tweede: 'Wil ik een goede relatie behouden met mijn cultuur uit het herkomstland?'. De eerste vraag duidt op een assimilatie dimensie en de tweede dimensie verwijst naar het behoud van de culturele identiteit. Op basis van deze twee vragen, kan een model van vier soorten acculturatiestrategieën opgemaakt worden. Tabel 1 geeft een overzicht van de acculturatiestrategieën van migranten. In de eerste strategie integratie is er een behoud van de eigen cultuur, maar wordt er ook een goede relatie met de ontvangstsamenleving opgebouwd. De tweede strategie separatie veronderstelt dat migranten veel waarde hechten aan het behoud van de eigen cultuur en geen goede relatie willen opbouwen met leden van de ontvangstsamenleving. De derde strategie assimilatie verwijst naar de volledige aanpassing van migranten aan de ontvangstsamenleving, waarin zij hun eigen cultuur opgeven. De vierde en tevens laatste strategie marginalisatie veronderstelt dat migranten zich losmaken van de eigen cultuur, maar geen goede relatie weten op te bouwen met leden van de ontvangstsamenleving (Vijver en Phalet, 2004).

Tabel 1. *Strategieën van migranten in een bidimensionaal model van acculturatie (Berry)*

		Wil ik een goede relatie opbouwen met het ontvangstland?	
		Ja	Nee
Wil ik een goede relatie behouden met mijn cultuur uit het herkomstland?	Ja	Integratie	Separatie
	Nee	Assimilatie	Marginalisatie

Bij het model van Berry en Sam (1997) moet in acht worden genomen dat de ontvangstsamenleving ook een belangrijke rol speelt. Om de integratie te laten slagen is het van belang dat de ontvangstsamenleving een open en inclusieve oriëntatie heeft. Beiden groepen moeten bereid zijn om elkaar te accepteren en het recht te geven om te leven als cultureel verschillende groepen in eenzelfde samenleving. Integratie kan dan ook alleen plaatsvinden in een multiculturele samenleving (Berry, 1997).

2.2.2 Contextuele en psychologische acculturatie

Vijver en Phalet (2004) geven in hun studie aan dat in het model van Berry (1997) ook een onderscheid gemaakt moet worden tussen contextuele en psychologische acculturatie. Het model van Berry gaat er ten onrechte vanuit dat indien migranten willen integreren, zij dit op alle facetten in de samenleving doen. Er is echter een verschil tussen het publieke (contextuele) domein, waarin 'performing well' centraal staat en het privé (psychologische) domein waarin 'feeling well' centraal staat. De meeste migranten geven aan dat zij in de publieke sfeer zich willen aanpassen, maar in het privé domein hun eigen cultuur en gebruiken willen behouden. Andriessen (2006) beaamt deze bevindingen. Zij geeft in dit licht aan dat etnische minderheden vaak meer waarde aan cultuuraanpassing hechten als zij zich in het publieke domein bevinden. Indien zij zich in de privésfeer bevinden, dan hechten zij meer waarde aan cultuurbehoud. Voor autochtonen blijkt dat zij in alle contexten meer waarde hechten aan cultuuraanpassing van etnische minderheden.

2.3 De ontvangstsamenleving

Etnische minderheden in Nederland ervaren intolerantie, vooroordelen en discriminatie van autochtone Nederlanders (Verkuyten en Yildiz, 2006). Hoe het komt dat etnische minderheden bovenstaande ervaren door autochtone Nederlanders kan worden uitgelegd aan de hand van de Etnische Competitie Theorie (ECT).

2.3.1 *Etnocentrische attitudes*

De toenemende aandacht door de media en de politiek voor het immigratiedebat heeft bijgedragen aan de verandering in attitude van autochtone Nederlanders ten aanzien van etnische minderheden. De attitude is meer etnocentrisch geworden. De etnocentrische attitude is een *'overkoepelende term voor uiteenlopende negatieve reacties tegenover outgroups en de positieve reacties tegenover de eigen groep'* (Jaspers et al., 2009, p.107). Daarin kunnen verschillende aspecten naar voren komen, zoals ervaren culturele etnische dreiging, de houding tegenover moslims, de houding tegenover Nederland en termen als patriottisme en chauvinisme.

In het onderzoek van Gijsberts en Lubbers (2009) komt naar voren dat de economische crisis, dat zijn begin kende in 2008, niet heeft bijgedragen aan negatievere opvattingen ten aanzien van etnische minderheden in Nederland. De aandacht door de media over de migrantenproblematiek en de toestroom van niet-westerse migranten naar Nederland heeft daarentegen bijgedragen aan een toename van negatievere opvattingen over migranten.

Doordat etnische minderheden in de politiek en de media veel aandacht krijgen, heeft dit invloed op de attitude van autochtone Nederlanders tegenover etnische minderheden. Vooroordelen, negatieve ideeën en verwachtingen van autochtone Nederlanders over etnische minderheden spelen daarin een rol.

2.3.2 *Etnische Competitie Theorie*

De etnocentrische opvattingen van autochtone Nederlanders ten aanzien van etnische minderheden wordt veelal verklaard aan de hand van twee theorieën, te weten de Realistische Conflict Theorie (RCT) (Blalock, 1967) en de Sociale Identiteitstheorie (SIT) (Tjafel en Turner, 1979) (Coenders et al., 2008). De RCT gaat ervan uit dat conflicten over materiële en economische groepsinteresse kan resulteren in negatieve reacties jegens de outgroup. De outgroup verwijst in dit onderzoek naar etnische minderheden. De competitie over schaarse goederen, zoals bijvoorbeeld met betrekking tot huizen en werk, zorgt voor een grotere wens om de eigen groep te beschermen, dat als onderliggende motivatie geldt om andere groepen te discrimineren. Distinctie tussen de ene en de ander groep draagt bij aan een positief zelfbeeld en een heldere groepsidentiteit. De eigen groep wordt daarbij positief geëvalueerd en de andere groep negatief of een combinatie van beiden (Coenders et al., 2008). Beiden theorieën worden gecombineerd in de Etnische Competitie Theorie (ECT). Deze theorie gaat er vanuit dat competitie, zowel op individueel als contextueel niveau, bijdraagt aan het mechanisme van sociale (contra-)identificatie, dat als eventuele uitkomst heeft etnische uitsluiting (Scheepers et al., 2002).

2.3.3 *Sociale afstand*

Etnocentrische attitudes en sociale afstand gaan hand in hand. Sociale afstand verwijst naar de distinctie tussen de leefomgeving van autochtone Nederlanders en etnische minderheden. Des te sterker de gevoelens van etnocentrisme, des te meer sociale afstand wordt bewaard tegenover etnische minderheden.

Vervolgens worden er des te minder positieve eigenschappen toegekend aan etnische minderheden door autochtone Nederlanders, des te meer sociale afstand zij tonen, des te meer steun zij geven voor etnische discriminatie en des te meer zij tegenstander zijn van beleid dat gericht is op etnische gelijkheid (Verberk et al., 2002).

Verondersteld wordt dat de sociale afstand met Marokkanen en Turken groter is met autochtone Nederlanders, dan bij Antillianen en Surinamers, waardoor de eerste groep meer discriminatie ervaart. Dit kan komen doordat Marokko en Turkije geen koloniën zijn van Nederland en een andere religie aanhangen dan autochtone Nederlanders (Verberk et al., 2002). Daarnaast staan Marokkanen en Turken laag in de etnische hiërarchie (Hagendoorn en Pepels, 2003). Bij deze groep is er sprake van stigmatisering, er is namelijk een brede maatschappelijke afwijzing en een negatieve beoordeling van een groep dat zich in een relatief kwetsbare sociaal-maatschappelijke positie bevindt (Verkuyten, 2003).

(1). Turken en Marokkanen ervaren meer discriminatie dan Antillianen en Surinamers in Nederland.

2.4 De ervaren discriminatie

Het Nederlandse immigratiebeleid richt zich voornamelijk op de structurele integratie van etnische minderheden, in de veronderstelling dat des te beter de structurele integratie voltooid is, des te beter de sociaal-culturele integratie zal verlopen. Deze veronderstelling blijkt niet altijd op te gaan. Onderzoek wijst uit dat het kan zijn dat hoger opgeleide etnische minderheden zich minder geaccepteerd voelen in Nederland, terwijl zij op structureel gebied goed zijn geïntegreerd (Gijsberts en Vervoort, 2009). Structurele integratie hoeft niet per definitie gepaard te gaan met sociaal-culturele integratie.

2.4.1 Soorten discriminatie

Discriminatie kan op verschillende manieren plaatsvinden. Ten eerste kan het onderscheid gemaakt worden tussen indirecte en directe discriminatie. Directe discriminatie verwijst naar de ongelijke behandeling op basis van afkomst. Indirecte discriminatie verwijst naar de ogenschijnlijke neutrale handelingen of regels die bepaalde groepen of personen structureel en in sterkere mate benadelen dan andere groepen (Andriessen et al., 2007). Indirecte discriminatie vind bijvoorbeeld plaats indien de selectieprocedure voor sollicitanten voornamelijk wordt uitgevoerd door autochtone werknemers, dat leidt tot minder kandidaten van een andere etnische afkomst. Ten tweede bestaat er statistische discriminatie. *'Statistische discriminatie is het verschijnsel waarbij (vermeende) kenmerken van een groep aan individuele leden van die groep worden toegeschreven. Omdat in selectieprocessen niet alle relevante eigenschappen van een individuele kandidaat kunnen worden ingeschat, is het beeld van een groep waartoe de kandidaat behoort of wordt gerekend, medebepalend voor de selectie van die kandidaat'* (Andriessen et al., 2007, p.12). Bij statistische discriminatie spelen categorisatie en stereotypering een rol.

2.4.2 Ervaren discriminatie

De ervaren discriminatie staat voor discriminatie die zelf ervaart wordt. Het gaat hierbij niet om feitelijke discriminatie. Andersom kan er feitelijke discriminatie bestaan, zonder dat deze daadwerkelijk ervaren wordt (Andriessen et al., 2007).

Discriminatie op zichzelf wordt in Artikel 1 van de Grondwet als volgt beschreven: *'Allen die zich in Nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of welke grond dan ook is niet toegestaan'* (Andriessen et al., 2007, p.35). In dit onderzoek zal discriminatie algemener opgevat worden, waarin discriminatie staat voor 'het nadelig behandelen van personen omdat zij behoren tot een bepaalde etnische groep of tot deze groep worden gerekend'.

In dit onderzoek is het de vraag of ervaren discriminatie de overgang van structurele integratie naar sociaal-culturele integratie kan belemmeren. Onder structurele integratie wordt verstaan het opleidingsniveau, de arbeidsdeelname en de inkomenspositie van etnische minderheden (Keuzenkamp en Merens, 2007). In dit onderzoek zal structurele integratie gemeten worden aan de hand van het huidige opleidingsniveau. Onder sociaal-culturele integratie kunnen verschillende aspecten worden gerekend (Davegos en Gijsberts, 2009). In dit onderzoek zal de sociaal-culturele integratie zich toespitsen op interetnische contacten, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie met Nederland en het negatieve metabeeld.

2.5 Interetnische contacten

Om inzicht te verkrijgen in de mogelijke oorzaken van ervaren discriminatie kan er gekeken worden naar een aantal sociaal wetenschappelijke theorieën. Deze theorieën geven aspecten van de sociaal-culturele integratie van etnische minderheden in Nederland weer. Het eerste aspect gaat in op interetnische contacten van etnische minderheden in Nederland en wordt uitgelegd aan de hand van de contact theorie.

2.5.1 De contact theorie

De contact theorie gaat ervan uit dat er een positief verband bestaat tussen de mate van contact en de wederzijdse beeldvorming. Dit verband geldt echter niet onvoorwaardelijk. Er zijn een aantal condities waaraan voldaan moet worden, indien het positieve verband kan optreden volgens Allport (Pettigrew, 1998).

Een eerste vereiste is dat het contact plaatsvindt tussen mensen met een gelijke status. Mensen met eenzelfde status zouden elkaar positiever beoordelen, dan wanneer zij ongelijke posities bekleden. Grote verschillen in status leiden tot scherpe grenzen en stigmatisering. Een tweede vereiste is dat het contact diepgaand is. Oppervlakkige contacten versterken het 'anders zijn' en leiden tot negatieve beeldvorming. Persoonlijke relaties, waarin een emotionele band ontstaat, leiden tot een positieve beeldvorming, dat geëxtrapoleerd wordt naar de groep. Indien een etnische groep geen contacten onderhoudt met de autochtone bevolking, kan dit leiden tot het ervaren van discriminatie. Immers kan er geen diepgaand contact worden opgebouwd en is het aannemelijk dat er tevens geen gelijke status kan worden opgebouwd. Een derde vereiste vanuit de contacttheorie is dat de groepen streven naar gelijke en verenigbare doelen. Indien groepen van elkaar afhankelijk zijn, dan ontstaat er een noodzakelijke samenwerking en daardoor de basis voor een positieve beoordeling. Een vierde en tevens laatste vereiste is dat het groepscontact positief ondersteund wordt door de omgeving. Deze voorwaarde heeft betrekking op het klimaat waarin de contacten plaatsvinden. De mate waarin wordt bepaald door reacties van autoriteiten, de wet of de gewoonte (Pettigrew, 1998).

Naast de vier voorwaarden heeft Pettigrew (1998) een vijfde conditie toegevoegd, namelijk dat de situatie waarin het contact plaatsvindt bij moet dragen aan de mogelijkheid om vrienden te worden tussen de participanten. Deze mogelijkheid draagt bij aan een intiem contact dat zorgt voor zelfonthulling en maakt andere manieren van vriendschap mogelijk. Daarnaast draagt het bij aan herhaalde ontmoetingen en intensiever contact (Warmenbol, 2007).

Ten aanzien van de ervaren discriminatie van etnische minderheden in Nederland is het belangrijk om in te gaan op het soort interetnische contact dat er bestaat tussen etnische minderheden en autochtone Nederlanders. Om zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de voorwaarden voor het ontwikkelen van een positief contact is het van belang dat het interetnisch contact op een vrijwillige basis plaatsvindt. Voor beiden groepen is het hierin aannemelijk dat het contact intrinsiek gemotiveerd is en niet vanuit een bepaalde context gedwongen is, zoals bijvoorbeeld tijdens studie, op de werkvloer en de arbeidsmarkt. Het positieve contact met autochtone Nederlanders draagt bij aan minder ervaren discriminatie.

(2). Des te vaker etnische minderheden vrijwillig interetnisch contact onderhouden met autochtone Nederlanders, des te minder zij discriminatie ervaren in Nederland.

In dit onderzoek wordt er dus van uitgegaan dat interetnisch contact bijdraagt aan minder ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland. Echter kan interetnisch contact tevens een tegenovergestelde werking hebben. Hoger opgeleide etnische minderheden zijn meer structureel geïntegreerd, waardoor het aannemelijk is dat zij vaker contact met autochtone Nederlanders onderhouden. Dat contact kan leiden tot meer bewustwording van het negatieve klimaat in Nederland, zodat interetnisch contact ook kan leiden tot meer ervaren discriminatie.

2.6 Nederlands mediagebruik

Het tweede sociaal-culturele aspect van integratie dat opgenomen is in dit onderzoek is het theoretische construct Nederlands mediagebruik. Dit theoretische construct zal uitgelegd worden aan de hand van de cultivatietheorie.

2.6.1 De cultivatietheorie

Gerbner ontwikkelde in de jaren zeventig de cultivatietheorie. Gerbner geeft aan dat het mediagebruik in de vorm van televisie een symbolische werkelijkheid van de samenleving weerspiegelt. De programma's die op televisie komen zijn inhoudelijk gestuurd. Hij heeft het dan ook over het boodschapsysteem van de televisie. Gerbner gaat ervan uit dat de televisie verantwoordelijk is voor de cultivatie van de wereldbeelden over de werkelijkheid, dat in beperkte mate representatief is voor de 'echte' werkelijkheid.

Hij gaat ervan uit dat de media een vertekend beeld geven van de werkelijkheid. Mediagebruikers nemen het boodschappensysteem van de media over, met name op de onderwerpen waarover men geen kennis of ervaring heeft (Vergeer et al., 1996). De cultivatietheorie gaat uit van resonance. Resonance staat voor het verschijnsel dat individuen alledaagse ervaringen meemaken in de werkelijkheid. Indien deze ervaringen ook door de media worden belicht, dan worden de alledaagse ervaringen versterkt. Zowel een positief als een negatief effect is mogelijk (Lubbers et al., 1998). Zo kan bijvoorbeeld een afwijzing bij een sollicitatie ervaren worden als discriminatie. Vervolgens kan dit beeld negatief versterkt worden door de Nederlandse media.

2.6.2 Soort mediagebruik

De media die gebruikt worden kunnen verschillende verbanden hebben met ervaren discriminatie. Zo kan er een onderscheid gemaakt worden naar het soort media, bijvoorbeeld in televisieprogramma's.

Grofweg zijn er twee soorten, namelijk amusementsprogramma's en actualiteitenprogramma's. In amusementsprogramma's zullen eerder etnocentrische attitudes naar voren komen van autochtone Nederlanders jegens etnische minderheden, terwijl dit in actualiteitenprogramma's minder het geval is en etnische minderheden vaker aan bod komen (Gijsberts en Vervoort, 2009; Jaspers en Lubbers, 2005). De blootstelling aan negatieve media kan leiden tot ervaren discriminatie (Sizemore en Milner, 2004).

In dit onderzoek zal alleen ingegaan worden op actualiteitenprogramma's, aangezien zowel etnische minderheden als autochtone Nederlanders daarin vaker aan bod komen, waardoor het beeld van ervaren discriminatie in Nederland beter naar voren komt. Op dit moment is er in actualiteitenprogramma's veel aandacht voor politieke onderwerpen en debatten. Het debat over de multiculturele samenleving is vrij negatief. Vandaar dat er in dit onderzoek ervan uit wordt gegaan dat Nederlandse actualiteitenprogramma's bijdragen aan negatieve beeldvorming met betrekking tot ervaren discriminatie.

(3). Des te vaker etnische minderheden gebruik maken van Nederlandse actualiteitenprogramma's, des te vaker zij discriminatie ervaren in Nederland.

2.7 Relatieve deprivatie

Het derde sociaal-culturele aspect van integratie dat opgenomen is in dit onderzoek is het theoretische construct relatieve deprivatie.

2.7.1 Relatieve deprivatie

Tijdens een onderzoek naar het moreel in het Amerikaanse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog is het begrip relatieve deprivatie voor het eerst ontwikkeld (Stouffer et al., 1949). In dit onderzoek kwam naar voren dat militairen bij de luchtmacht, waarin snelle promotiekansen waren, minder tevreden waren dan leden van de militaire politie, waar promotiekansen zelden waren. De verschillende groepen vergeleken zichzelf op een andere manier. Bij de luchtmacht vergeleek men zich met diegene die al promotie hadden gemaakt en bij de militaire politie vergeleek men zich met anderen in dezelfde tak van dienst. Hierdoor had de laatste groep geen reden om zich achtergesteld te voelen. De soort vergelijking die een individu maakt kan leiden tot relatieve deprivatie. Relatieve deprivatie kan ook op groepsniveau voorkomen, waarin individuen het gevoel hebben dat hun eigen groep wordt benadeeld in vergelijking tot andere groepen (Meertens, 2007). In dit onderzoek wordt de volgende definitie van relatieve deprivatie gehanteerd: 'relatieve deprivatie staat voor het gevoel dat een individu of groep onrechtvaardig wordt behandeld en wordt achtergesteld vergeleken met andere individuen of groepen'.

Aansluitend op de definitie van relatieve deprivatie wordt er in dit onderzoek gericht op een bepaalde vorm van relatieve deprivatie, namelijk dat men zich te hoog opgeleid voelt voor het werk dat men verricht. Kijkend naar etnische minderheden in Nederland dan blijkt dat zij zich vaak achtergesteld voelen ten opzichte van autochtone Nederlanders. Zij hebben het gevoel minder kansen te krijgen op de arbeidsmarkt. Hierdoor kunnen zij relatieve deprivatie ervaren en dit heeft een positieve invloed op de ervaren discriminatie (Gijsberts en Vervoort, 2009).

(4). Relatieve deprivatie onder etnische minderheden draagt bij aan meer ervaren discriminatie in Nederland.

2.8 (Dis)identificatie met Nederland

Het vierde sociaal-culturele aspect van integratie dat opgenomen is in dit onderzoek is het theoretische construct (dis)identificatie met Nederland. Dit theoretische construct zal uitgelegd worden aan de hand van de sociale identiteitstheorie.

2.8.1 Sociale identiteitstheorie

De Sociale IdentiteitsTheorie (SIT) is voor het eerst ontwikkeld door Tjafel (1972) en verder uitgebreid door Turner (1975). De SIT is een sociaal psychologische theorie dat gedrag verklaart vanuit het bestuderen van een specifieke groep. De nadruk binnen de SIT ligt op de verschillen tussen groepen die gemaakt worden door individuen. De SIT probeert te verklaren hoe het komt dat individuen binnen groepen zich onderscheiden en bewust op zoek gaan naar verschillen tussen hun eigen groep en andere groepen. De theorie bestudeert het individu binnen de groep die zijn handelingen baseert op psychologische denkprocessen (Taylor et al., 1987).

2.8.2 Identificatie

Onderdeel van de SIT is het psychologische denkproces categoriseren. Uit onderzoek van Turner et al. (1987) blijkt dat categorisatie niet gekoppeld is aan minimum condities, maar dat individuen per definitie op zoek zijn naar groepsverschillen om zichzelf te onderscheiden van de ander. Aansluitend op dit onderzoek is de zelf-categorisatie theorie ontwikkeld. Deze theorie geeft aan dat sociale identiteiten ons zelfbeeld bepalen en een aanleiding vormen voor het indelen van onszelf en anderen in categorieën. Dit categoriseren leidt tot het onderscheiden van de eigen groep (*ingroup*) en degenen die daar niet bij horen (*outgroup*) (Turner et al., 1987).

Op de zelf-categorisatie theorie kunnen twee modellen toegepast worden. Ten eerste het 'groep identiteit lens' model. Dit model geeft aan dat de sociale identiteit zorgt voor het kijken door een bepaalde 'lens' naar de sociale werkelijkheid. Hierdoor worden individuen gevoeliger voor gebeurtenissen in hun omgeving die schade kunnen toebrengen aan de groep. Hieruit wordt afgeleid dat des te sterker de groepsidentificatie, des te sterker de perceptie van dreiging en dit kan vervolgens leiden tot bepaalde reacties. Ten tweede is er een model dat gebaseerd is op het idee dat ervaren groepsdreiging leidt tot meer identificatie met de eigen groep en deze identificatie leidt tot negatievere attitudes tegenover de andere groep (Verkuyten, 2009). Uit onderzoek blijkt dat toenemende ervaren discriminatie bijdraagt aan toenemende identificatie met de eigen groep (Verkuyten en Yildiz, 2006). Deze bevinding is meer in lijn met het tweede model.

2.8.3 Disidentificatie

De sociale identiteit is *'the individual's knowledge that he belongs to certain social groups together with some emotional and value significance to him of this group membership'* (Tajfel, 1972, p.292) in Hogg en Terry (2000). De SIT geeft aan dat individuen een positieve sociale identiteit willen bewerkstelligen, waardoor mensen geneigd zijn om zich aan te sluiten bij positief bevonden groepen (Brown, 2000). Uit onderzoek (Jetten et al., 2001) blijkt dat groepsverschillen leiden tot groepsidentificatie. Groepsidentificatie is niet alleen gebaseerd op de positieve kanten die lidmaatschap met zich mee kunnen brengen, maar kan ook een gevolg zijn door ervaringen met vooroordelen en discriminatie.

Indien groepsidentificatie het product is van ervaren discriminatie door groepsverschillen leidt dit tot een sterke identificatie met 'wie we niet zijn' en minder sterk tot de identificatie 'wie we wel zijn'.

Het 'rejection-identification model' speelt op bovenstaande in, waar disidentificatie een centrale rol speelt (Jasinskaja-Lathi et al., 2009). Het ervaren van discriminatie kan leiden tot disidentificatie met de groep mensen die het individu discrimineert.

Uit bovenstaande blijkt dat groeps(dis)identificatie zowel oorzaak als gevolg kan zijn van ervaren discriminatie. Doordat dit onderzoek zich alleen richt op theoretische veronderstelde relaties die mogelijk een verklaring kunnen geven voor ervaren discriminatie onder etnische minderheden, richt dit onderzoek zich op het 'groep identiteit lens' model.

(5). Des te sterker etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te minder zij discriminatie ervaren in Nederland.

(5a). Des te sterker etnische minderheden zich disidentificeren met Nederland, des te vaker zij discriminatie ervaren in Nederland.

2.9 Negatief metabeeld

Het vijfde en tevens laatste sociaal-culturele aspect van integratie dat opgenomen is in dit onderzoek is het theoretische construct het negatieve metabeeld. Dit theoretische construct zal uitgelegd worden aan de hand van de looking-glass-self theorie.

2.9.1 Looking-glass-self theorie

Cooley (1956) beschrijft voor het eerst in de sociologie de term metabeeld. Hij neemt dit begrip op in de looking-glass-self theorie. Het metabeeld verwijst naar het beeld van het beeld. De persoonlijke identiteit zou voor een belangrijk deel gevormd worden door de individuele percepties van het beeld dat andere individuen hebben over het individu. In het leven leren mensen om een rol aan te nemen en hun persoonlijkheid te laten vormen naar het beeld dat de samenleving van hen heeft. Eerst verbeeldt het individu zich het beeld dat anderen over hem/haar hebben en de daarbij behorende oordelen. Vervolgens laat men het beeld een deel van henzelf zijn en bepaalt het beeld hun gedrag en persoonlijkheid. Het metabeeld hoeft niet gebaseerd zijn op het werkelijke beeld, maar het gaat eerder om percepties van dat beeld.

Het metabeeld van etnische minderheden wordt gevormd door autochtone Nederlanders. Bij het metabeeld is het van belang hoe etnische minderheden denken dat autochtone Nederlanders over hen als groep een mening hebben. Invloeden op het negatieve metabeeld kunnen gevormd worden door de mate van interetnische contacten, de Nederlandse media, relatieve deprivatie en (dis)identificatie met Nederland. Het metabeeld van etnische minderheden kan hierdoor beïnvloed worden, dit effect kan echter ook omgekeerd zijn. Een negatief metabeeld kan immers leiden tot bijvoorbeeld minder interetnisch contact, dat leidt tot meer ervaren discriminatie.

Op dit moment heerst er in Nederland de visie dat de integratie van etnische minderheden is mislukt en dat assimilatie de oplossing kan bieden, in plaats van multiculturalisme, voor de integratieproblematiek (zie §2.1). Hierdoor zal er onder etnische minderheden een negatief metabeeld ontstaan, dat een directe invloed heeft op de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland. Dit effect kan indirect versterkt worden als etnische minderheden meer gebruik maken van Nederlandse media, zich sterker disidentificeren met Nederland of meer relatieve deprivatie ervaren. Echter is het ook mogelijk dat het negatieve metabeeld wordt bijgesteld. Indien etnische minderheden meer vrijwillige interetnische contacten onderhouden met autochtone Nederlanders of zich sterker identificeren met Nederland, dan kan dit bijdragen tot een minder negatief metabeeld en dus minder ervaren discriminatie.

(6). Des te sterker het negatieve metabeeld onder etnische minderheden, des te vaker zij discriminatie ervaren.

(6a). Hoe meer etnische minderheden contact hebben met autochtone Nederlanders, des te geringer het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij minder discriminatie.

(6b). Hoe meer etnische minderheden gebruik maken van Nederlandse media, des te sterker het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij meer discriminatie.

(6c). Hoe meer etnische minderheden relatieve deprivatie ervaren, des te sterker het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij meer discriminatie.

(6d). Hoe meer etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te geringer het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij minder discriminatie.

(6e). Hoe meer etnische minderheden zich disidentificeren met Nederland, des te sterker het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij meer discriminatie.

2.10 De integratieparadox

Bovenstaande paragrafen hebben verschillende theoretische veronderstelde relaties laten zien waardoor etnische minderheden discriminatie kunnen ervaren in Nederland. Het kan zijn dat deze theoretische veronderstelde relaties ook een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox. Vanuit de sociaalwetenschappelijke theorieën worden hypothesen opgesteld die een verklaring kunnen bieden voor het ontstaan van de integratieparadox.

2.10.1 De integratieparadox

Vanuit het Nederlandse beleid ten aanzien van integratie (Gijsberts en Davegos, 2009) wordt verondersteld dat structurele integratie bijdraagt aan meer verbondenheid met Nederland. Deze verbondenheid draagt bij aan het gevoel geaccepteerd te worden en daardoor is de verwachting dat etnische minderheden minder discriminatie ervaren indien zij structureel goed zijn geïntegreerd.

(7). Lager opgeleide etnische minderheden ervaren meer discriminatie dan hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland.

Echter blijkt dit niet altijd het geval te zijn. Buijs et al. (2006) heeft de term integratieparadox geïntroduceerd. *'Naarmate iemand meer gericht is op de autochtone samenleving en wil integreren, is hij of zij gevoeliger voor cultuurconflicten en verschijnselen van buitensluiting'* (Buijs et al., 2006, p.202). Buijs heeft kwalitatief onderzoek verricht naar de ervaren discriminatie onder Marokkanen en Turken. Over het algemeen genomen komt Buijs et al. tot de conclusie dat indien etnische minderheden gericht zijn op de Nederlandse samenleving en hierdoor waarde hechten aan erkenning en acceptatie in de Nederlandse samenleving, dat zij gevoeliger zijn voor uitsluiting en discriminatie. Het ervaren van discriminatie kan dus vergroot worden als etnische minderheden zich richten op de Nederlandse samenleving.

Onderzoek van Gijsberts en Vervoort (2009) gaat in op de integratieparadox. Hoger opgeleide etnische minderheden laten namelijk een tweeledig beeld zien. Aan de ene kant vinden zij zichzelf goed geïntegreerd, voelen zij zich vaker thuis in Nederland en zijn bijvoorbeeld positiever over vrouwenemancipatie. Echter als etnische minderheden worden gevraagd naar de mate van acceptatie en respect dan komt het tegenovergestelde beeld naar voren. Hoger opgeleide etnische minderheden geven aan dat zij zich minder geaccepteerd voelen dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland en discriminatie ervaren. Daarnaast vinden hoog opgeleide moslims dat het respect voor de islamitische cultuur ver te zoeken is (Buijs et al., 2006).

(7a). Hoger opgeleide etnische minderheden ervaren meer discriminatie dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

2.10.2 Sociale afstand

Zoals reeds eerder beschreven (zie §2.3) is de sociale afstand tussen autochtone Nederlanders en groepen etnische minderheden verschillend. Verondersteld wordt dat Turken en Marokkanen een grotere sociale afstand tot autochtone Nederlanders hebben, dan Surinamers en Antillianen. Hierdoor kan het zijn dat de integratieparadox sterker onder Turken en Marokkanen optreedt dan onder Surinamers en Antillianen.

(7b). Bij hoger opgeleide Turken en Marokkanen treedt de integratieparadox sterker op dan bij hoger opgeleide Surinamers en Antillianen, waardoor - in vergelijking tot lager opgeleiden - hoger opgeleide Turken en Marokkanen vaker discriminatie ervaren dan hoger opgeleide Surinamers en Antillianen in Nederland.

2.11 Sociaal-culturele integratie

Om de integratieparadox te kunnen verklaren is het van belang om de structurele integratie mee te nemen in het onderzoek in combinatie met de aspecten van sociaal-culturele integratie. Vandaar dat er in dit onderzoek voor gekozen is om het opleidingsniveau van etnische minderheden in verband te brengen met de aspecten van de sociaal-culturele integratie.

2.11.1 Interetnische contacten

Individen met een hoog opleidingsniveau en een gunstige arbeidsmarktpositie hebben vaker sociale contacten met autochtone Nederlanders, dan etnische minderheden met een lagere structurele positie. Doordat de tweede generatie etnische minderheden steeds beter een structurele positie in de Nederlandse maatschappij weet te verwerven, valt te verwachten dat zij nu meer vrijetijdscontacten onderhouden met autochtone Nederlanders dan voorheen (Gijsberts en Dagevos, 2007).

(8). Hoger opgeleide etnische minderheden hebben meer interetnisch contact dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

Op basis van de contact theorie kan er geen verklaring worden geboden voor de integratieparadox, immers dragen meer interetnische contacten van hoger opgeleide etnische minderheden bij aan minder ervaren discriminatie in Nederland.

2.11.2 Nederlands mediagebruik

Hoger opgeleide etnische minderheden komen meer in contact met Nederlandse actualiteitenprogramma's, waardoor zij het politieke debat beter kunnen volgen rondom etnische minderheden dan lager opgeleide etnische minderheden. Dit kan bijdragen aan meer ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden dan bij lager opgeleide etnische minderheden (Gijsberts en Vervoort, 2009). Onderzoek van Jaspers en Lubbers (2005) laat zien dat voornamelijk hoger opgeleide Marokkanen een verband laten zien tussen mediagebruik en het gevoel dat hun etnische groep negatief wordt beoordeeld.

(8a). Hoger opgeleide etnische minderheden maken meer gebruik van Nederlandse actualiteitenprogramma's dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

2.11.3 Relatieve deprivatie

Relatieve deprivatie treedt voornamelijk op onder hoger opgeleide etnische minderheden. Deze groep vergelijkt zichzelf met hoger opgeleide autochtone Nederlanders. Doordat het voltooien van een goede opleiding minder automatisch leidt tot maatschappelijk succes in vergelijking met hoger opgeleide autochtone Nederlanders, kan dit bijdragen aan ervaren discriminatie.

Dit hoeft overigens niet zo te zijn, ook andere factoren zoals sociaal en cultureel kapitaal kunnen bijdragen aan minder maatschappelijk succes. De belemmeringen en weerstanden die hoger opgeleide etnische minderheden ervaren op de arbeidsmarkt kunnen bijdragen aan het gevoel van relatieve deprivatie, waardoor er negatieve beeldvorming ontstaat (Gijsberts en Vervoort, 2009), zodat zij meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden.

(8b). Hoger opgeleide etnische minderheden ervaren meer relatieve deprivatie dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

2.11.4 (Dis)identificatie met Nederland

Onderzoek naar de identificatie met Nederland onder hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland is schaars. Onderzoek naar de percepties van Afro-Amerikanen in de Verenigde Staten laat zien dat indien Afro-Amerikanen een hogere sociaaleconomische status hebben, zij zich sterk etnisch identificeren (Hochschild, 1995) en in een sterkere mate discriminatie ervaren (Kessler et al., 1999; Sigelman en Welch, 1991). Twee verklaringen kunnen hiervoor worden gegeven. Ten eerste kan het zijn dat een hogere opleiding bijdraagt aan de bewustwording van etnische ongelijkheid. Ten tweede kan de verworven sociale mobiliteit het contact met de blanke bevolking vergroten, waardoor er meer blootstelling is aan discriminatie (Hochschild, 1995; Gay, 2004).

Terugkoppelend naar Nederland dan kan verondersteld worden dat een hoger opleidingsniveau onder etnische minderheden kan bijdragen aan meer sociale mobiliteit, waardoor men bewuster wordt van het negatieve maatschappelijke klimaat in Nederland jegens etnische minderheden. Hierdoor kunnen etnische minderheden zich sterker gaan identificeren met autochtone Nederlanders (Brown, 2000), zodat zij minder discriminatie ervaren in Nederland (hypothese 8c).

Op basis van de sociale identiteitstheorie kan er enerzijds geen verklaring worden geboden voor de integratieparadox, immers draagt een sterkere identificatie met Nederland onder hoger opgeleide etnische minderheden bij aan minder ervaren discriminatie. Anderzijds kan de sociale identiteitstheorie wel een verklaring bieden voor de integratieparadox (Jasinskaja-Lathi et al., 2009), indien disidentificatie met autochtone Nederlanders optreedt onder hoger opgeleide etnische minderheden. Hierdoor ervaren zij meer discriminatie (hypothese 8d).

(8c). Hoger opgeleide etnische minderheden identificeren zich meer met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

(8d). Hoger opgeleide etnische minderheden disidentificeren zich meer met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

2.11.5 Negatief metabeeld

Hoger opgeleide Afro-Amerikanen zijn bewuster van de etnische ongelijkheid in de Verenigde Staten, waardoor zij meer discriminatie ervaren (Kessler et al., 1999; Sigelman en Welch, 1991). Daarnaast blijkt uit onderzoek (Almond en Verba, 1963) dat hoger opgeleide etnische minderheden meer politieke interesses hebben en over meer politieke informatie beschikken. In deze lijn kan verondersteld worden dat hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland het politieke debat rondom integratie beter volgen, waardoor zij zich bewuster zijn van het negatieve Nederlandse klimaat. Hoger opgeleide etnische minderheden ervaren hierdoor meer discriminatie dan lager opgeleide etnische minderheden.

(8e). Hoger opgeleide etnische minderheden hebben een negatiever negatieve metabeeld dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

3. Data-analyse

In dit onderzoek zal gebruik gemaakt worden van reeds verzamelde data. Deze data zijn, vlak voor de zomer van 2009, verzameld door TNS/NIPO in opdracht van Art.1. Deze data zijn gebruikt voor de discriminatiemonitor van 2009. De data-analyse zal beschrijvend van aard zijn.

De afhankelijke variabele ervaren discriminatie is gemeten aan de hand van tien maatschappelijke terreinen, namelijk straat, woning, werk, opleiding, sollicitatie, overheid, winkelen, vrije tijd, sport en openbaar vervoer. In het eerste gedeelte van de data-analyse zullen deze maatschappelijke terreinen leidend zijn. Aanvullend zal de aard en de ernst van de ervaren discriminatie beschreven worden. In het tweede gedeelte van de data-analyse worden de onafhankelijke variabelen beschreven. De onafhankelijke variabelen zijn: interetnische contacten, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie, negatief metabeeld en opleiding. Bovenstaande zal tevens per etnische groep (Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en autochtonen) beschreven worden.

3.1 De afhankelijke variabele

In dit onderzoek is de ervaren discriminatie de afhankelijke variabele. Alleen de ervaringen van discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur zijn in dit onderzoek opgenomen. Ervaren discriminatie op basis van deze gronden is het meest relevant in het kader van de verschillende etnische groepen in dit onderzoek. In dit onderzoek zijn vijf herkomstgroepen opgenomen, namelijk Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en autochtonen. Genoemde herkomstgroepen zijn de vijf grootste in Nederland. De data zijn per herkomstgroep gewogen naar sekse, leeftijd, opleiding en regio. De ervaren discriminatie is gemeten aan de hand van tien maatschappelijke terreinen. Vanuit deze maatschappelijke terreinen is aan de respondenten gevraagd of zij op dit terrein discriminatie hebben ervaren. De variabele ervaren discriminatie is als volgt geconstrueerd. Eerst is de ervaren discriminatie op grond van herkomst, religie en huidskleur op alle maatschappelijke terreinen bij elkaar opgeteld. Vervolgens is er een onderscheid gemaakt tussen het wel of niet ervaren van discriminatie. Hiervoor zijn twee categorieën gemaakt: geen discriminatie ervaren en op één of meerdere maatschappelijke terreinen discriminatie ervaren. Er is geen onderscheid gemaakt tussen het aantal maatschappelijke terreinen waarop discriminatie is ervaren, aangezien dit niet relevant is voor het onderzoek.

In tabel 2 is af te lezen dat de totale steekproefomvang van dit onderzoek 1393 respondenten bedraagt, waarvan 687 autochtonen. Turken (19%) en Marokkanen (16,4%) vertegenwoordigen de grootste etnische minderheidsgroepen in de steekproef, daarna volgen de Surinamers (10%) en de Antillianen (5,2%). Het totaal aantal etnische minderheden in de steekproef bedraagt 706 respondenten.

Tabel 2. Steekproefomvang per etnische groep

Etniciteit	Frequentie	%
Turks	265	19,0
Marokkaans	229	16,4
Surinaams	139	10,0
Antilliaans	73	5,2
Nederlands	687	49,3
Totaal	1393	100

In tabel 3 is een overzicht te zien van de ervaren discriminatie per etnische groep en op hoeveel maatschappelijke terreinen men discriminatie heeft ervaren. Uit tabel 3 is af te lezen dat het totaal 1390 (N) respondenten bedraagt, een verschil van drie respondenten met tabel 1 (N=1393). Dit verschil kan verklaard worden, aangezien bij deze drie respondenten geen weging kon worden toegepast. In tabel 3 wordt aangegeven dat 96,8% van de autochtonen geen discriminatie heeft ervaren op basis van herkomst, religie en huidskleur. Antillianen (73,6%) ervaren de minste discriminatie, gevolgd door Surinamers (67,4%), Turken (59,6%) en Marokkanen (49,6%), dit verschil tussen de vijf groepen is significant ($\chi^2 = 311,2$, $vg = 4$, $p < ,01$).

Het aantal maatschappelijke terreinen waarin discriminatie is ervaren varieert tussen de één en zes terreinen. Er bestaat een significant verschil tussen het aantal maatschappelijke terreinen waarop respondenten discriminatie ervaren en de etnische groep ($\chi^2 = 318,4$, $vg = 4$, $p < ,01$).

De meeste etnische groepen ervaren discriminatie op één maatschappelijk terrein. Voor Marokkanen (22,4%) en Antillianen (22,2%) geldt het hoogste percentage per etnische groep, gevolgd door Turken (16,6%) en Surinamers (10,1%). Kijkend naar de ervaren discriminatie op twee maatschappelijke terreinen, dan hebben Turken (15,1%) en Marokkanen (14,0%) de hoogste percentages, gevolgd door Surinamers (6,5%) en Antillianen (4,2%). Opvallend is dat Surinamers (10,9%) ook hoog scoren op drie maatschappelijke terreinen in de ervaren discriminatie.

Tabel 3. De ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per maatschappelijk terrein en etnische groep

Aantal terreinen	Etnische groep											
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Autochtonen		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Geen	158	59,6	113	49,6	93	67,4	53	73,6	665	96,8	1082	77,8
1	44	16,6	51	22,4	14	10,1	16	22,2	14	2,0	139	10,0
2	40	15,1	32	14,0	9	6,5	3	4,2	6	0,1	90	6,5
3	16	6,0	19	8,3	15	10,9	-	-	2	-	52	3,7
4	4	1,5	9	3,9	7	5,1	-	-	-	-	20	1,4
5	2	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
6	1	-	4	1,8	-	-	-	-	-	-	5	-
Totaal	265	100	228	100	138	100	72	100	687	100	1390	100

Vervolgens is er per maatschappelijk terrein een nieuwe variabele geconstrueerd, waarin de ervaren discriminatie per maatschappelijk terrein aangegeven wordt. In een kruistabel (tabel 4) is overzichtelijk weergegeven op welke maatschappelijke terreinen ervaren discriminatie heeft plaatsgevonden, gecategoriseerd per etnische groep. Het maatschappelijk terrein 'straat' geeft bijvoorbeeld aan dat een respondent zelf in de afgelopen twaalf maanden op straat last heeft gehad van discriminerende opmerkingen, bedreigingen of lichamelijk geweld vanwege zijn/haar afkomst, religie of huidskleur.

Uit tabel 4 blijkt dat de ervaren discriminatie op een aantal maatschappelijke terreinen opvallend meer voorkomt dan bij andere maatschappelijke terreinen. Ervaren discriminatie op straat komt het meest voor onder etnische minderheden (23,5%). Opeenvolgend komen de maatschappelijke terreinen winkelen (14,6%) op de tweede en werk (11,2%) op de derde plaats voor etnische minderheden. Kijkend naar autochtonen dan ervaren zij het meeste discriminatie op straat (2%), ten tweede op het werk (1,0%) en ten derde in het openbaar vervoer en winkelen (0,1%). Voor de maatschappelijke terreinen waarin de meeste discriminatie is ervaren, namelijk op straat, werk en winkelen, is gekeken naar de significantie tussen deze drie maatschappelijke terreinen en de etnische groep. Er bestaat een significant verschil tussen etnische minderheden en autochtonen en de maatschappelijke terreinen straat, werk en winkelen waarop respondenten discriminatie hebben ervaren ($\chi^2 = 228,62$, $vg = 4$, $p < ,01$).

Tabel 4. De ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per maatschappelijk terrein, gecategoriseerd naar etnische minderheden en autochtonen

Terrein	Etnische minderheden						Autochtoon					
	Wel discriminatie ervaren		Geen discriminatie ervaren		Totaal		Wel discriminatie ervaren		Geen discriminatie ervaren		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Straat	166	23,5	540	76,5	706	100	14	2,0	673	98,0	687	100
Woning	29	4,1	677	95,9	706	100	1	-	686	99,9	687	100
Werk	79	11,2	627	88,8	706	100	7	1,0	680	99,0	687	100
Opleiding	16	2,3	691	97,7	706	100	-	-	687	100,0	687	100
Sollicitaties	38	5,4	669	94,6	706	100	-	-	687	100,0	687	100
Overheid	6	0,1	700	99,2	706	100	-	-	687	100,0	687	100
Winkelen	103	14,6	603	85,4	706	100	5	0,1	682	99,3	687	100
Vrije tijd	48	6,8	658	93,2	706	100	-	-	687	100,0	687	100
Sport	25	3,5	682	96,5	706	100	1	-	686	99,9	687	100
Openbaar vervoer	65	9,2	642	90,8	706	100	4	0,1	683	99,4	687	100

In tabel 5 wordt weergegeven op welke maatschappelijke terreinen discriminatie is ervaren per etnische groep. Van de etnische minderheden die op straat en op het werk discriminatie ervaren, blijken Marokkanen (29,3%; 14,0%) het meeste discriminatie te ervaren, gevolgd door Turken (21,1%; 10,6%), Surinamers (20,9%; 9,4%) en Antillianen (19,2%; 8,2%). Bij het maatschappelijke terrein winkelen blijken Surinamers (20,9%) het vaakst discriminatie te ervaren, gevolgd door Marokkanen (16,2%), Turken (12,8%) en Antillianen (4,1%) (tabel 5).

Tabel 5. De ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per maatschappelijk terrein en etnische groep

Terrein	Etnische groep									
	Turks		Marokkaans		Surinaams		Antilliaans		Autochtoon	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Straat	56	21,1	67	29,3	29	20,9	14	19,2	14	2,0
Woning	15	5,7	12	5,2	2	1,4	-	-	1	-
Werk	28	10,6	32	14,0	13	9,4	6	8,2	7	1,0
Opleiding	7	2,6	8	3,5	-	-	-	-	-	-
Sollicitaties	14	5,3	23	10,0	-	-	1	1,4	-	-
Overheid	5	1,9	1	-	-	-	-	-	-	-
Winkelen	34	12,8	37	16,2	29	20,9	3	4,1	5	0,1
Vrije tijd	17	6,4	23	10,0	8	5,8	-	-	-	-
Sport	11	4,1	9	3,9	5	3,6	-	-	1	-
Openbaar vervoer	22	8,3	22	9,6	21	15,1	-	-	4	0,1

3.2 De aard van de ervaren discriminatie

In de analyse naar de aard van de ervaren discriminatie zijn drie maatschappelijke terreinen niet opgenomen. Het betreft de maatschappelijke terreinen woning, sollicitatie en overheid. Bij de eerste twee maatschappelijke terreinen is er geen vraag in de vragenlijst opgenomen betreffende de aard van de ervaren discriminatie. Dit komt doordat de aard van de discriminatie hetzelfde is, namelijk bij woning het vernielen of bekladden van de woning en bij sollicitatie de ongelijke behandeling. Bij overheid blijken zes respondenten van een etnische minderheid en geen autochtonen aangegeven te hebben op dit terrein gediscrimineerd te zijn (tabel 5). Omdat het aantal respondenten zeer klein is, is hiervoor geen aparte analyse gemaakt en is besloten overheid uit dit deel van de analyse te halen. In deze analyse zijn in totaal zeven maatschappelijke terreinen opgenomen.

De aard van de ervaren discriminatie is gemeten aan de hand van negen soorten, namelijk discriminerende opmerkingen, bedreigingen, lichamelijk geweld, niet als gelijkwaardig behandelen, contact vermijden, treiteren, beschadigen en/of bekladden van eigendommen, toegang weigeren en anders. Respondenten kunnen op één maatschappelijk terrein meerdere soorten van ervaren discriminatie aangeven, waardoor het totaal per etnische groep meer kan zijn dan het aantal respondenten per etnische groep (tabel 2).

Uit tabel 6 is af te lezen dat de aard 'discriminerende opmerkingen' het vaakst voorkomt onder de etnische groepen. Antillianen (63,0%) ervaren het vaakst discriminerende opmerkingen, gevolgd door Turken (45,2%), Marokkanen (44,8%), autochtonen (39,1%) en Surinamers (33,0%). Op de tweede plaats komt de aard 'niet als gelijkwaardig behandelen', waarin Surinamers (38,9%) het vaakst aangeven niet als gelijkwaardig te worden behandeld, gevolgd door autochtonen (27,2%), Turken (23,4%), Marokkanen (23,0%) en Antillianen (22,2%).

Tabel 6. De ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per aard en etnische groep

Soort aard	Etnische groep									
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Autochtonen	
	N	% ¹	N	%	N	%	N	%	N	%
Discriminerende opmerkingen	112	45,2	115	44,8	61	33,0	17	63,0	36	39,1
Bedreigingen	20	8,1	9	3,5	7	3,8	-	-	16	17,4
Lichamelijk geweld	5	2,0	11	4,3	4	2,2	-	-	1	1,1
Niet als gelijkwaardig behandelen	58	23,4	59	23,0	72	38,9	6	22,2	25	27,2
Contact vermijden	20	8,1	22	8,6	24	13,0	1	3,7	5	5,4
Treiteren	9	3,6	12	4,7	12	6,5	1	3,7	6	6,5
Beschadigen en/of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toegang weigeren	9	3,6	16	6,2	-	-	-	-	-	-
Anders	15	6,1	13	5,1	5	2,7	2	7,4	3	3,3
Totaal	248	100	257	100	185	100	27	100	92	100

¹ Percentage respondentent per soort aard van ervaren discriminatie per etnische groep.

In bijlage 1, tabel A1 is een overzicht weergegeven van de aard van de ervaren discriminatie per maatschappelijk terrein. Daarin valt op dat bij de maatschappelijke terreinen straat, openbaar vervoer en sport de aard 'discriminerende opmerkingen' het vaakst voorkomt onder etnische groepen. Bij de maatschappelijke terreinen werk, winkelen en vrije tijd komt de aard 'niet als gelijkwaardig behandelen' het vaakst voor. Bij het maatschappelijke terrein opleiding komt de aard 'discriminerende opmerkingen' en 'niet als gelijkwaardig behandelen' vrijwel gelijk voor onder de etnische groepen.

3.3 De ernst van de ervaren discriminatie

Naast de aard van ervaren discriminatie is ook gekeken naar de ernst van ervaren discriminatie. Als indicatie voor de ernst wordt het meldgedrag van respondenten op de ervaren discriminatie gebruikt. Onder meldgedrag wordt verstaan het melden van ervaren discriminatie door etnische minderheden bij bijvoorbeeld de politie, het meldpunt voor discriminatie en andere instellingen. Hieronder wordt dus niet verstaan het melden van ervaren discriminatie bij vrienden.

In tabel 7 is het meldgedrag van ervaren discriminatie per etnische groep weergegeven. Hierin valt op dat meer dan 70% van de respondenten onder alle etnische groepen de ervaren discriminatie niet hebben gemeld. Autochtonen (28,3%) melden discriminatie het vaakst, gevolgd door Turken (23,3%), Surinamers (17,0%), Marokkanen (6,3%) en Antillianen (8%). Dit is een opvallend lage melding en betekent dat meldingen van ervaren discriminatie bij de politie of andere instellingen het topje van de ijsberg zijn.

In bijlage 1, tabel A2 is weergegeven per maatschappelijk terrein bij welke instanties etnische groepen discriminatie hebben gemeld. Indien de ervaren discriminatie wel is gemeld, dan valt op dat in het maatschappelijke terrein straat de discriminatie wordt gemeld bij externen, zoals het meldpunt voor discriminatie of bij de politie. Bij het maatschappelijke terrein werk wordt de discriminatie voornamelijk intern gemeld. Het melden van discriminatie bij de directie, de bedrijfsarts, het maatschappelijk werk of een vertrouwenspersoon komt hierin het vaakst voor.

Tabel 7. *Het meldgedrag van ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per etnische groep*

Melden	Etnische groep									
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Autochtonen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ja	55	23,3	46	6,3	24	17,0	2	8,0	34	28,3
Nee	181	76,7	208	81,9	117	83,0	23	92,0	86	71,7
Totaal	236	100	254	100	141	100	25	100	120	100

In tabel 8 is beschreven welke redenen ten grondslag liggen aan het niet melden van ervaren discriminatie. De redenen die zijn voorgelegd aan de respondenten zijn: "ik vond het niet belangrijk genoeg", "het kost me teveel tijd en moeite om het te melden", "ik wil er geen aandacht aan schenken", "ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden", "melden helpt niet", "ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld", "ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was", "ik heb het zelf opgelost" en "anders".

Aangezien in de analyse naar de ernst van de ervaren discriminatie negen maatschappelijke terreinen zijn opgenomen, kunnen respondenten eenzelfde antwoord meerdere keren geven. Op de eerste plaats komt de reden "melden niet helpt" het vaakst voor om ervaren discriminatie niet te melden, op de tweede plaats komt de reden "ik vond het niet belangrijk genoeg" en op de derde plaats de reden "ik wil er geen aandacht aan schenken". Er zijn onderlinge verschillen per reden onder de etnische groepen om ervaren discriminatie niet te melden. De eerste reden "melden helpt niet" komt het vaakst voor onder Antillianen (32,9%), Turken (28,5%) en Marokkanen (26,5%). De tweede en derde reden "ik vond het niet belangrijk genoeg" en "ik wil er geen aandacht aan schenken" scoort hoog onder autochtonen (21,2%; 25,0%) en Surinamers (23,4%; 12,7%).

In bijlage 1, tabel A3 is weergegeven per maatschappelijk terrein de redenen hoe het komt dat de ervaren discriminatie niet is gemeld. Voor de maatschappelijke terreinen straat, werk, winkelen, sollicitatie, openbaar vervoer en vrije tijd komt de reden "melden helpt niet" het vaakst voor. Tevens komt bij straat en werk de reden "ik vond het niet belangrijk genoeg" het vaakst voor. Voor het maatschappelijke terrein opleiding blijkt de reden "ik ben er niet zeker van dat het discriminatie is" het vaakst voor en voor het maatschappelijke terrein sport blijkt de reden "het kost me teveel tijd en moeite om het te melden" het vaakst aangegeven te zijn.

Tabel 8. Redenen waardoor ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur niet is gemeld per etnische groep

Reden discriminatie niet gemeld	Etnische groep									
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Autochtonen	
	N	% ¹	N	%	N	%	N	%	N	%
Ik vond het niet belangrijk genoeg	49	17,3	57	14,8	46	23,4	7	10,0	50	21,2
Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	36	12,7	66	17,1	31	15,7	2	2,9	21	8,9
Ik wil er geen aandacht aan schenken	38	13,4	72	18,7	25	12,7	16	22,9	59	25,0
Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	34	12,0	22	5,7	11	5,6	8	11,4	12	5,1
Melden helpt niet	81	28,5	102	26,5	30	15,2	23	32,9	35	14,8
Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	6	2,1	7	1,8	11	5,6	10	14,3	8	3,4
Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	17	6,00	16	4,2	12	6,1	-	-	13	5,5
Ik heb het zelf opgelost	14	4,9	24	6,2	18	9,1	4	5,7	24	10,2
Anders	9	3,2	19	4,9	13	6,6	-	-	14	5,9
Totaal	284	100	385	100	197	100	70	100	236	100

¹ Percentage respondenten per reden dat aangeeft waardoor ervaren discriminatie niet is gemeld per etnische groep.

Het meldgedrag weerspiegelt de ernst van de ervaren discriminatie, aangezien het aangeeft in hoeverre de ervaren discriminatie door respondenten serieus wordt genomen. De ervaren discriminatie is subjectief, waardoor het moeilijker wordt om de ernst van de ervaren discriminatie te interpreteren. Uitgaande van het meldgedrag dan valt de ernst van de ervaren discriminatie als volgt te interpreteren. Indien respondenten de moeite nemen om de ervaren discriminatie te melden, dan wordt dit als een ernstige vorm van ervaren discriminatie gezien (tabel 7). Indien respondenten aangeven dat zij het niet belangrijk genoeg vinden of er geen aandacht aan willen schenken (ervaren discriminatie niet melden), dan is dit een matige vorm van ervaren discriminatie (tabel 8).

3.4 De onafhankelijke variabelen

Nadat de afhankelijke variabele ervaren discriminatie is geconstrueerd is het van belang om de onafhankelijke variabelen te construeren zodat zij toetsbaar zijn voor de hypothesen. In chronologische volgorde komen de volgende onafhankelijke variabelen aan bod: interetnisch contact, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie en negatief metabeeld.

3.4.1 Interetnisch contact

Het theoretische construct interetnisch contact bestaat uit twee vragen. De eerste vraag is gesteld aan etnische minderheden: 'Gaat u in uw vrije tijd nooit, soms, regelmatig of vaak om met autochtone Nederlanders?' De tweede vraag is gesteld aan autochtonen: 'Gaat u in uw vrije tijd nooit, soms, regelmatig of vaak om met etnische minderheden?' Bij deze vragen horen vier antwoordcategorieën, waarin score één staat voor 'nee, nooit' en score vier staat voor 'ja, vaak'.

Uit tabel 9 blijkt dat van het totaal aantal respondenten autochtonen ($M=1,8$) het minste interetnisch contact onderhouden met etnische minderheden in de vrije tijd. Kijkend naar etnische minderheden dan blijkt dat Turken ($M=2,5$) en Marokkanen ($M=2,5$) het minste interetnisch contact onderhouden met autochtone Nederlanders, gevolgd door Surinamers ($M=3,1$) en Antillianen ($M=3,3$). De verschillen tussen de etnische groepen zijn significant ($F=126,53$, $vg=4$, $p<,01$) in de mate van interetnisch contact.

Tabel 9. Gemiddelde totaal waarden in de mate van interetnisch contact per etnische groep

Etniciteit	Gemiddelde	N	Standaard deviatie
Turken	2,5	263	1,0
Marokkanen	2,5	228	1,0
Surinamers	3,1	138	,8
Antillianen	3,3	59	,9
Autochtonen	1,8	658	,7
Totaal	2,2	1346	1,0

3.4.2 Nederlands mediagebruik

Het Nederlands mediagebruik is gemeten aan de hand van twee vragen ten aanzien van Nederlandse actualiteitenprogramma's, namelijk 'Hoe vaak kijkt u gewoonlijk op tv naar het NOS-journaal of het RTL-nieuws?' en 'Hoe vaak kijkt u gewoonlijk naar Nederlandse actualiteitenprogramma's op tv, zoals Netwerk, Twee Vandaag en NOVA?'. Bij deze vragen horen zeven antwoordcategorieën. In chronologische volgorde zijn de antwoordcategorieën als volgt opgedeeld (score 1 t/m 7): 'nooit', 'ongeveer één keer per maand of minder vaak', 'enkele keren per maand', 'ongeveer één keer per week', 'enkele keren per week', '(bijna) elke dag en 'meerdere keren per dag'.

Om de betrouwbaarheid van de schaal te meten is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De betrouwbaarheid ($\alpha=.71$) van de schaal is voldoende. Uit tabel 10 is af te lezen dat Surinamers ($M=1,6$) het minste gebruik maken van Nederlandse media, namelijk 'nooit' of 'ongeveer één keer per maand of minder vaak'. Marokkanen ($M=2,2$) en autochtonen ($M=2,3$) maken beiden 'ongeveer één keer per maand of minder vaak' tot 'enkele keren per maand' gebruik van Nederlandse media. Turken ($M=2,9$) en Antillianen ($M=2,8$) maken het vaakst gebruik van Nederlandse media, namelijk 'enkele keren per maand' tot 'ongeveer één keer per week'. De verschillen tussen de etnische groepen zijn significant ($F=20,86$, $vg=4$, $p<,01$) in de mate van het Nederlands mediagebruik.

Tabel 10. Gemiddelde totaal waarden in de mate van het Nederlands mediagebruik per etnische groep

Etniciteit	Gemiddelde	N	Standaard deviatie
Turken	2,9	265	1,7
Marokkanen	2,2	229	1,5
Surinamers	1,6	139	1,0
Antillianen	2,8	73	1,6
Autochtonen	2,3	687	1,3
Totaal	2,3	1393	1,5

3.4.3 Relatieve deprivatie

Relatieve deprivatie staat voor de mate waarin respondenten zich onder gekwalificeerd voelen voor het huidige werk dat zij verrichten. Relatieve deprivatie bestaat uit vijf antwoordcategorieën, namelijk 'het werk is onder mijn niveau' (sterk gedeprimeerd), 'het werk past precies bij mijn niveau' (niet gedeprimeerd), 'het werk is boven mijn niveau' (helemaal niet gedeprimeerd), 'weet niet' en 'nooit werkzaam geweest'. Uit tabel 11 is af te lezen dat respondenten in alle etnische groepen met name aangeven dat het werk precies past bij hun niveau. Onder etnische minderheden (Antillianen (49,2%) Marokkanen (36,0%), Surinamers (35,6%), Turken (32,8%)) wordt vaker relatieve deprivatie ervaren, dan onder autochtonen (21,8%).

Tabel 11. De relatieve deprivatie per etnische groep

Relatieve deprivatie	Etnische groep									
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Autochtonen	
	N	% ¹	N	%	N	%	N	%	N	%
Het werk is onder mijn niveau	83	32,8	80	36,0	48	35,6	29	49,2	139	21,8
Het werk past precies bij mijn niveau	110	43,5	88	39,8	69	51,1	25	42,4	406	63,7
Het werk is boven mijn niveau	9	3,6	5	2,3	13	9,6	-	-	11	1,7
Weet niet	18	7,1	23	10,4	3	2,2	5	8,5	60	9,4
Nooit werkzaam geweest	33	13,0	26	11,7	2	1,5	-	-	21	3,3
Totaal	253	100	222	100	135	100	59	100	637	100

¹ Percentage respondenten per etnische groep dat relatieve deprivatie ervaart.

3.4.4 (Dis)identificatie

Er is een variabele geconstrueerd om inzicht te krijgen tot welke etnische groep etnische minderheden zichzelf rekenen. Dit is gedaan aan de hand van de volgende vraag: 'Voelt u zich vooral...'. De volgende antwoorden waren mogelijk: Nederlander, Turk, Marokkaan, Surinamer, Antilliaan, Europeaan, wereldburger, anders, namelijk ... en weet niet/geen mening. De antwoorden konden ook gecombineerd worden. Een Marokkaan kan bijvoorbeeld hebben aangegeven zich zowel Marokkaan als Nederlander te voelen. Voor de analyse van de identiteit van etnische minderheden zijn drie categorieën aangemaakt, namelijk dat etnische minderheden zich tot hun eigen etnische groep rekenen, zich zowel tot de eigen etnische groep en Nederlander rekenen of dat zij zichzelf uitsluitend tot Nederlander rekenen.

Uit tabel 12 is af te lezen dat Turken (50,8%) en Marokkanen (47,6%) zichzelf grotendeels rekenen tot de eigen etnische groep. Surinamers (47,9%) en Antillianen (59,7%) rekenen zich grotendeels tot de Nederlandse groep in tegenstelling tot Turken (15,4%) en Marokkanen (14,4%). Voor Turken en Marokkanen, die zich rekenen tot de eigen etnische groep en tot de Nederlandse groep, ligt het percentage rond de 20,0%, gevolgd door Surinamers (17,9%) en Antillianen (5,6%). De verschillen tussen de etnische groepen zijn significant ($F=638,96$, $vg=4$, $p < ,01$) in identiteit.

Tabel 12. De identiteit per etnische groep

Identificatie met	Etnische groep									
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen etnische groep	135	50,8	109	47,6	27	19,3	8	11,1	279	20,0
Eigen etnische groep/Nederlander	55	20,7	44	19,2	25	17,9	4	5,6	128	9,2
Nederlander	41	15,4	33	14,4	67	47,9	43	59,7	184	13,2
Overig	27	10,2	38	16,6	21	15	7	9,7	93	6,7
Weet het niet	8	3,0	5	2,2	-	-	10	13,9	23	1,6
Totaal	266	100	229	100	140	100	72	100	707	100

Vervolgens zijn er twee variabelen aangemaakt om de mate van identificatie en disidentificatie met Nederland te meten. Identificatie is gemeten aan de hand van drie stellingen: 'Ik voel me verbonden met Nederlanders', 'Ik ben soms best wel trots op Nederland' en 'Ik voel me thuis in Nederland'. Bij identificatie horen vijf antwoordcategorieën waarbij score één staat voor 'helemaal niet mee eens' en score vijf staat voor 'helemaal mee eens'. Om de betrouwbaarheid van de schaal te meten is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De betrouwbaarheid ($\alpha = ,70$) van de schaal is voldoende.

Uit tabel 13 zijn de gemiddelde totaalscores af te lezen per etnische groep. Hieruit blijkt dat autochtonen ($M=4,1$) zich het meest identificeren met Nederland, gevolgd door Surinamers ($M=4,0$) en Antillianen ($M=3,9$). Marokkanen ($M=3,8$) en Turken ($M=3,7$) identificeren zich het minste met Nederland. De verschillen tussen de etnische groepen zijn significant ($F=17,74$, $vg=4$, $p <,01$) in de mate van identificatie met Nederland.

Tabel 13. Gemiddelde totaal waarden in de mate van identificatie met Nederland per etnische groep

Etniciteit	Gemiddelde	N	Standaard deviatie
Turken	3,7	263	,7
Marokkanen	3,8	228	,7
Surinamers	4,0	139	,5
Antillianen	3,9	62	,6
Autochtonen	4,1	682	,6
Totaal	3,9	1375	,6

Disidentificatie met Nederland is gemeten aan de hand van drie stellingen: 'Ik wil mezelf zeker niet als Nederlander zien', 'Ik zou nooit zeggen "wij Nederlanders"' en 'Ik voel me nooit aangesproken als het over Nederland en Nederlanders gaat'. Bij disidentificatie horen vijf antwoordcategorieën waarbij score één staat voor 'helemaal niet mee eens' en score vijf staat voor 'helemaal mee eens'. Om de betrouwbaarheid van de schaal te meten is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De betrouwbaarheid ($\alpha = ,61$) van de schaal is matig.

Uit tabel 14 zijn de gemiddelde totaalscores af te lezen per etnische groep. Turken ($M=3,0$) en Marokkanen ($M=2,9$) disidentificeren zich het meeste met Nederland, gevolgd door Antillianen ($M=2,6$), Surinamers ($M=2,4$) en autochtonen ($M=2,3$). De verschillen tussen de etnische groepen zijn significant ($F=48,64$, $vg=4$, $p <,01$) in de mate van disidentificatie.

Tabel 14. Gemiddelde totaal waarden in de mate van disidentificatie met Nederland per etnische groep

Etniciteit	Gemiddelde	N	Standaard deviatie
Turken	3,0	258	,9
Marokkanen	2,9	224	,9
Surinamers	2,4	139	,8
Antillianen	2,6	62	,7
Autochtonen	2,3	674	,7
Totaal	2,5	1357	,8

3.4.5 Negatief metabeeld

Het metabeeld staat voor het beeld dat respondenten denken dat anderen over de eigen etnische groep hebben. Het metabeeld is geconstrueerd uit vijf stellingen. Voor etnische minderheden en autochtonen zijn twee stellingen anders geformuleerd. De twee stellingen die voor etnische minderheden gelden zijn: 'In Nederland krijg je als etnische minderheid alle kansen' en 'In Nederland worden je rechten als etnische minderheid gerespecteerd'. De twee stellingen die voor autochtonen gelden zijn: 'In Nederland krijgen etnische minderheden alle kansen' en 'In Nederland worden de rechten van etnische minderheden gerespecteerd'. De laatste drie stellingen luiden voor beide groepen als volgt: 'Nederland staat vijandig tegenover etnische minderheden', 'Nederland is een gastvrij land voor etnische minderheden' en 'Nederland staat open voor culturen van etnische minderheden'. Bij de vijf stellingen behoren vijf antwoordcategorieën, waarin score één staat voor 'helemaal mee eens' en score vijf staat voor 'helemaal niet mee eens'. De items zijn gehercodeerd waardoor een hoge score op het metabeeld betekent dat het metabeeld negatief is.

Om de betrouwbaarheid van de schaal te meten is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De betrouwbaarheid ($\alpha = ,81$) van de schaal is goed. Uit tabel 15 blijkt dat alle etnische groepen eens tot neutraal zijn met de stellingen ($M \geq 2$). Turken ($M=2,6$) en Marokkanen ($M=2,7$) liggen het dichtst bij een neutrale opinie ten opzichte van de stellingen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het negatieve metabeeld gering positief tot neutraal is onder alle etnische groepen. De verschillen tussen de etnische groepen zijn significant ($F=17,44$, $vg=4$, $p < ,01$) in de mate van het negatieve metabeeld.

Tabel 15. Gemiddelde totaal waarden in de mate van het negatieve metabeeld per etnische groep

Etniciteit	Gemiddelde	N	Standaard deviatie
Turken	2,6	264	,7
Marokkanen	2,7	228	,7
Surinamers	2,5	136	,5
Antillianen	2,5	62	,6
Autochtonen	2,3	651	,6
Totaal	2,5	1341	,7

3.4.6 Opleiding

De onafhankelijke variabele opleiding bestaat uit zeven antwoordcategorieën, namelijk: 'LO', 'LBO', 'Mavo', 'MBO', 'Havo/VWO', 'HBO/WO Bachelor' en 'WO Doctoraal'. Uit tabel 16 blijkt dat het MBO het meest vertegenwoordigd is onder alle etnische groepen, behalve onder Antillianen. Onder Antillianen is het Havo/VWO het meest vertegenwoordigd.

Tabel 16. Het opleidingsniveau per etnische groep

Opleidingsniveau	Etnische groep									
	Turken		Marokkanen		Surinamers		Antillianen		Autochtonen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
LO	48	19,1	44	20,1	5	3,8	-	-	21	3,3
LBO	51	20,3	18	8,2	16	12,2	3	5,3	109	17,2
Mavo	31	12,4	37	16,9	21	16,0	8	14,0	58	9,1
MBO	74	29,5	65	29,7	66	50,4	15	26,3	227	35,8
Havo/VWO	31	12,4	38	17,4	9	6,9	21	36,8	43	6,8
HBO/WO Bachelor	13	5,2	14	6,4	12	9,2	10	17,5	114	18,0
WO Doctoraal	3	1,2	3	1,4	2	1,5	-	-	62	9,8
Totaal	251	100	219	100	131	100	57	100	634	100

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zal gebruik gemaakt worden van verschillende regressie analyses. Om de hypothesen over ervaren discriminatie te toetsen wordt gebruik gemaakt van een logistische regressie analyse, omdat de afhankelijke variabele ervaren discriminatie dichotoom is. Daarnaast zijn er aanvullende regressie analyses verricht met relatieve deprivatie, identificatie en negatief metabeeld als afhankelijke variabelen om de integratieparadox te analyseren. In de analyses zullen de volgende theoretische veronderstelde relaties gebruikt worden: interetnisch contact, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie en het negatieve metabeeld. De resultaten worden weergegeven aan de hand van de hypothesen (bijlage 2) die zijn opgesteld in dit onderzoek.

4.1. Logistische regressie analyse

In de data-analyse (hst.3) zijn de theoretische veronderstelde relaties geconstrueerd, waardoor er vervolgens een logistische regressie analyse verricht kan worden. In deze analyse wordt gekeken naar de effecten van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabele ervaren discriminatie. Er is gekozen voor de logistische regressie analyse, aangezien de afhankelijke variabele ervaren discriminatie dichotoom is (Sieben, 2001). De logistische regressie analyse is verricht onder etnische minderheden. Vanwege de theoretische invalshoek (gelet op de verschillen in etnische hiërarchie (Hagendoorn en Pepels, 2003)) en de geconstateerde empirische verschillen (§3.4) tussen Turken en Marokkanen enerzijds en Surinamers en Antillianen anderzijds, is er voor gekozen een onderscheid te maken tussen Turken en Marokkanen, en Surinamers en Antillianen. Dit heeft als bijkomend voordeel dat de resultaten overzichtelijker worden. Bovendien is het aantal respondenten per etnische groep niet heel groot, zodat door Turkse en Marokkaanse respondenten te vergelijken met Surinaamse en Antilliaanse respondenten, de aantallen respondenten per vergelijkingsgroep groter zijn.

De logistische regressie analyse bestaat uit vijf opeenvolgende modellen. In ieder model worden een of meerdere onafhankelijke variabelen toegevoegd. In tabel 16 zijn per model twee kolommen weergegeven. De exponent van B (exp.B) staat voor de kansverhouding van de onafhankelijke variabele op het wel of niet ervaren van discriminatie: het is de verhouding van de kans om discriminatie te ervaren versus de kans om discriminatie niet te ervaren. Indien achter de standaarddeviatie (s.d.) een sterretje staat, dan betekent dit dat er een significant effect is van de onafhankelijke variabele op de afhankelijke variabele. Bij categorische variabele is per categorie aangegeven of de kansverhouding voor deze categorie significant afwijkt van de kansverhouding voor de referentiecategorie.

Naargelang de modellen uitgebreider worden, is het van belang dat de proportie verklaarde variantie toeneemt (Nagelkerke pseudo r^2). Uit tabel 17 blijkt dat de goedpassendheid van de modellen toeneemt. Het eerste model verklaart 4% ($r^2=,04$), het tweede model verklaart 6% ($r^2=,06$), het derde model verklaart 10% ($r^2=,10$), het vierde model verklaart 11% ($r^2=,11$) en het laatste model verklaart 20% ($r^2=,20$) van de ervaren discriminatie onder etnische minderheden. In het laatste model betekent dit dat de onafhankelijke variabelen die zijn opgenomen 20% van de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland verklaren.

In model één (tabel 17) is af te lezen dat dit model de achtergrondvariabelen herkomst en opleiding bevat. Hieruit blijkt dat Turken en Marokkanen significant ($p<,01$) meer discriminatie ervaren dan Surinamers en Antillianen, de kansverhouding op het wel of niet ervaren van discriminatie is namelijk 2,28 keer zo groot onder Turken en Marokkanen ten opzichte van Surinamers en Antillianen (hypothese 1 is aangenomen).

In dit model wordt er van uitgegaan dat het effect van opleiding gelijk is onder alle etnische minderheden. Er bestaan geen significante verschillen tussen de opleidingscategorieën. Dus gemiddeld genomen – over alle etnische groepen heen – lijkt er geen effect van opleiding te zijn.

In model twee (tabel 17) wordt nader gekeken naar het opleidingseffect, doordat het opleidingseffect in het model anders kan zijn voor Turken en Marokkanen enerzijds en Surinamers en Antillianen anderzijds. Omdat Surinamers en Antillianen de referentiegroep vormen, geven de regressiecoëfficiënten van opleiding het effect van opleiding weer voor Surinamers en Antillianen. Uit model twee blijkt dat hoger opgeleide (Havo/Hbo/vwo/WO/WO Doctoraal) Surinamers en Antillianen significant ($p < ,01$) minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide (Mavo/MBO) Surinamers en Antillianen in Nederland. De kansverhouding van wel versus geen ervaren discriminatie is onder hoger opgeleide Surinamers en Antillianen 0,23 maal zo klein als onder lager opgeleide Surinamers en Antillianen. De interactie tussen herkomst en opleiding geeft aan dat het opleidingseffect onder Turken en Marokkanen significant anders is. Hoger opgeleide Turken en Marokkanen ervaren significant ($p < ,01$) meer discriminatie dan lager opgeleide Turken en Marokkanen in Nederland. De kansverhouding van wel versus geen ervaren discriminatie is onder hoger opgeleide Turken en Marokkanen ($0,23 * 6,11$) 1,41 maal zo groot dan onder lager opgeleide Turken en Marokkanen. Dit betekent dat alleen lager opgeleide Surinamers en Antillianen meer discriminatie ervaren dan hoger opgeleide Surinamers en Antillianen (hypothese 7 deels verworpen). Alleen hoger opgeleide Turken en Marokkanen ervaren meer discriminatie dan lager opgeleide Turken en Marokkanen (hypothese 7a deels verworpen). De integratieparadox gaat alleen op voor hoger opgeleide Turken en Marokkanen in Nederland (hypothese 7b is aangenomen).

Tabel 17. Logistische regressie analyse van de ervaren discriminatie

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Exp(B)	(s.d.)	Exp(B)	(s.d.)	Exp(B)	(s.d.)	Exp(B)	(s.d.)	Exp(B)	(s.d.)
Constante	,34	(,00)**	,61	(,23)	,27	(,03)*	,85	(,86)	0,2	(,00)**
Herkomst (ref: Surinamers/Antillianen)										
Turken/Marokkanen	2,28	(,00)**	1,17	(,73)	1,32	(,55)	1,17	(,74)	1,43	(,46)
Opleiding (ref: LO, LBO)										
Mavo/MBO	1,33	(,14)	,86	(,75)	,88	(,78)	,83	(,69)	1,03	(,95)
Havo/Hbo/vwo/WO/WO Doctoraal	,98	(,93)	,23	(,01)**	,25	(,02)*	,24	(,02)*	,24	(,02)*
Herkomst*Opleiding (ref: Surinamers en Antillianen)										
Turken/Marokkanen en Mavo/MBO			1,55	(,39)	1,40	(,53)	1,61	(,37)	1,28	(,65)
Turken/Marokkanen en Havo/HBO vwo/WO/WO Doctoraal			6,11	(,01)**	5,34	(,01)**	5,92	(,01)**	5,32	(,01)**
Interetnisch contact					,96	(,61)	1,00	(,96)	1,01	(,94)
Nederlands mediagebruik					1,07	(,24)	1,06	(,35)	1,09	(,15)
Relatieve deprivatie (ref: nooit werkzaam geweest)										
Onder eigen niveau werkzaam					2,27	(,01)**	2,23	(,02)*	2,09	(,03)*
Op het juiste niveau werkzaam					1,79	(,07)	1,80	(,07)	1,65	(,13)
Boven eigen niveau werkzaam					6,47	(,00)**	6,85	(,00)**	6,10	(,00)**
Weet niet					2,67	(,02)*	2,76	(,02)*	2,51	(,03)*
Identificatie met Nederland							,74	(,04)*	1,03	(,84)
Disidentificatie met Nederland							1,00	(,97)	,89	(,32)
Negatieve metabeeld									2,76	(,00)**
Nagelkerke r ²	,04		,06		,10		,11		,20	

* significant ($p < ,05$) ** significant ($p < ,01$)

In model drie (tabel 17) zijn drie theoretische veronderstelde relaties toegevoegd, namelijk interetnisch contact, Nederlands mediagebruik en relatieve deprivatie. Uit model drie blijkt dat de mate van vrijwillig interetnische contact en de mate van Nederlands mediagebruik beide geen significante effecten ($p > ,05$) hebben op de ervaren discriminatie (hypothese 2 en 3 zijn verworpen). De mate van relatieve deprivatie blijkt een significant effect ($p < ,01$) te hebben, in vergelijking met etnische minderheden die nooit werkzaam zijn geweest, op de ervaren discriminatie (hypothese 4 is aangenomen). Tevens blijkt dat respondenten die werkzaam zijn boven hun eigen niveau ($p < ,01$) en het niet weten ($p < ,05$) significant meer discriminatie ervaren dan etnische minderheden die nooit werkzaam zijn geweest.

In model vier (tabel 17) zijn twee theoretische veronderstelde relaties toegevoegd, namelijk (dis)identificatie met Nederland. Uit model 4 is af te lezen dat de mate van identificatie met Nederland significant ($p < ,05$) onder etnische minderheden bijdraagt aan minder ervaren discriminatie (hypothese 5 is aangenomen). De mate van disidentificatie met Nederland heeft geen significant ($p > ,05$) effect onder etnische minderheden op de ervaren discriminatie (hypothese 5a is verworpen).

In model vijf (tabel 17) is het theoretische construct het negatieve metabeeld opgenomen. De mate van het negatieve metabeeld heeft een significant ($p > ,05$) effect op de ervaren discriminatie. Dat wil zeggen dat des te sterker etnische minderheden een negatiever metabeeld hebben, zij meer discriminatie ervaren in Nederland (hypothese 6 is aangenomen).

Tevens is uit dit en de andere modellen af te lezen dat de mate van vrijwillig interetnische contact, de mate van het Nederlands mediagebruik en de mate van disidentificatie met Nederland geen significant effect ($p > ,05$) hebben op de ervaren discriminatie. Bovendien blijven de effecten nagenoeg hetzelfde in de verschillende modellen, hetgeen er op wijst dat er ook geen sterke indirecte effecten op ervaren discriminatie zijn (hypothese 6a, 6b, en 6c zijn verworpen). Het significante effect voor de mate van identificatie met Nederland (model 4) verdwijnt indien er gecontroleerd wordt voor de mate van het negatieve metabeeld (model 5). Oorspronkelijk was het effect van de mate van identificatie met Nederland negatief, dus hoe meer etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te minder discriminatie zij ervaren. In model vijf verdwijnt dit effect, hetgeen erop wijst dat de mate van identificatie met Nederland een indirect negatief effect heeft via metabeeld. Hoe meer etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te minder het negatieve metabeeld, waardoor er minder discriminatie wordt ervaren (hypothese 6d is aangenomen). Het blijkt ook dat de mate van relatieve deprivatie een indirect effect ($p < ,01$) heeft via de mate in het negatieve metabeeld op de ervaren discriminatie. Het oorspronkelijke effect van relatieve deprivatie ('onder het eigen niveau werkzaam zijn') neemt af van 2.23 (model 4) naar 2.09 (model 5). Er is dus sprake van een klein indirect effect via het metabeeld. Hoe meer etnische minderheden relatieve deprivatie ervaren, des te negatiever het metabeeld en daardoor des te meer ervaren discriminatie (hypothese 6c aangenomen). Het metabeeld kan echter niet alles verklaren, er blijft een significant direct effect van relatieve deprivatie.

4.2 (Multinomiale) regressie analyse

Bij de logistische regressie analyse zijn alleen de directe effecten van de opgenomen theoretische veronderstelde relaties zichtbaar op de ervaren discriminatie. In dit onderzoek zijn theoretische verklaringen voor de integratieparadox geformuleerd, die duiden op een indirecte relatie tussen opleiding en ervaren discriminatie. Hoger opgeleide etnische minderheden zouden volgens de hypothesen meer discriminatie kunnen ervaren, omdat ze meer gebruik maken van Nederlandse media, zich sterker disidentificeren met Nederland en ze meer bewust zijn van het negatieve metabeeld. Interetnisch contact en de identificatie met Nederland kunnen bijdragen aan minder ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden.

Aangezien reeds is gebleken dat de mate van interetnisch contact, de mate van Nederlands mediagebruik en de mate van disidentificatie met Nederland geen direct effect hebben op de ervaren discriminatie, zijn de betreffende hypothesen (8, 8a en 8d) weerlegd.

Zij kunnen namelijk geen verklaring bieden voor de bevinding dat hoger opgeleide Turken en Marokkanen meer discriminatie ervaren. De theoretische veronderstelde relaties relatieve deprivatie, identificatie met Nederland en het negatieve metabeeld bleken wel een direct effect te hebben op de ervaren discriminatie. Als laatste stap in de analyse, wordt de samenhang tussen het opleidingsniveau en deze drie concepten geanalyseerd.

Voor de afhankelijke variabele relatieve deprivatie is gekozen om een multinominale regressie analyse uit te voeren, aangezien deze variabele nominaal is. Weergegeven in tabel 18 is de kans om in de ene categorie te scoren versus de kans om in de referentiecategorie (nooit werkzaam geweest) te scoren. Uit tabel 18 blijkt dat hoger opgeleide etnische minderheden significant ($p < ,01$) meer relatieve deprivatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden significant ($p < ,01$) meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden (hypothese 8b is aangenomen).

Tabel 18. *Multinomiale regressie analyse van relatieve deprivatie naar opleidingsniveau en etniciteit*

Relatieve deprivatie (referentiecategorie: Nooit werkzaam geweest)	Categorie 1: Onder het eigen niveau werkzaam		Categorie 2: Precies op het eigen niveau werkzaam		Categorie 3: Boven het eigen niveau werkzaam		Categorie 4: Weet het niet	
	Exp. B	(s.d.)	Exp. B	(s.d.)	Exp. B	(s.d.)	Exp. B	(s.d.)
Intercept								
Opleidingsniveau	4,7	(,00)**	2,2	(,00)**	1,38	(,38)	1,49	(,15)
Herkomst (ref: Surinamers en Antillianen)								
Turken en Marokkanen	,10	(,01)**	,09	(,01)**	,04	(,00)**	,08	(,00)*

Voor de afhankelijke variabele identificatie met Nederland is gekozen voor een regressie analyse, aangezien de afhankelijke variabele als semi-interval beschouwd wordt. Uit tabel 19 blijkt dat hoger opgeleide etnische minderheden significant ($p < ,01$) zich meer identificeren met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden significant ($p < ,01$) minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland (hypothese 8c is aangenomen).

Tabel 19. *Regressie analyse opleidingsniveau en identificatie met Nederland*

	Identificatie met Nederland	
	B	(s.d.)
Constante	3,39	(,00)**
Etnisch	,15	(,01)**
Opleiding	,13	(,00)**

* significant ($p < ,05$) ** significant ($p < ,01$)

Voor de afhankelijke variabele het negatieve metabeeld is gekozen voor een regressie analyse, aangezien de afhankelijke variabele als semi-interval beschouwd wordt. Uit tabel 20 blijkt dat hoger opgeleide etnische minderheden geen significant ($p > ,05$) negatiever metabeeld hebben dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden niet meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland (hypothese 8e is verworpen).

Tabel 20. *Regressie analyse opleidingsniveau en negatieve metabeeld*

	Negatieve metabeeld	
	B	(s.d.)
Constante	2,74	(,00)**
Etnisch	-,11	(,07)
Opleiding	,01	(,80)

* significant ($p < ,05$) ** significant ($p < ,01$)

5. Conclusie & Discussie

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van reeds bestaande data. Deze data zijn verzameld door TNS/NIPO in opdracht van Art. 1. De data zijn gebruikt voor de data-analyse en de (logistische/multinominale) regressie analyses. In dit hoofdstuk zal de conclusie met daarbij aansluitend de discussie aan bod komen. De conclusie zal ingaan op de reeds gedane bevindingen en zal een terugkoppeling maken met de verschillende sociaal wetenschappelijke theorieën. In de discussie zal ingegaan worden op de sterke punten van dit onderzoek met daarbij aanbevelingen voor verdergaand onderzoek.

5.1 Conclusie

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *Welke factoren liggen ten grondslag aan het ontstaan van de integratieparadox in Nederland?* Het onderzoek heeft twee doelen. Ten eerste om na te gaan welke factoren een verklaring kunnen bieden voor de ervaren discriminatie van etnische minderheden in Nederland. Ten tweede om na te gaan of deze factoren ook een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox in Nederland.

Uit dit onderzoek is gebleken dat Turken en Marokkanen significant ($p < ,01$) meer discriminatie ervaren dan Surinamers en Antillianen. Tevens is gebleken dat de integratieparadox (Buijs et al., 2006) alléén optreedt onder hoger opgeleide Turken en Marokkanen in Nederland. Hoger opgeleide Turken en Marokkanen ervaren significant ($p < ,01$) meer discriminatie dan lager opgeleide Turken en Marokkanen in Nederland. Hoger opgeleide Surinamers en Antillianen ervaren daarentegen significant ($p < ,01$) minder discriminatie dan lager opgeleide Surinamers en Antillianen. Het gaat in dit onderzoek om de discriminatie die door etnische minderheden wordt ervaren, maar niet feitelijk hoeft plaats te vinden (Andriessen et al., 2007). Eerder onderzoek naar de integratieparadox (Gijsberts en Vervoort, 2009) heeft dit verschil tussen groepen etnische minderheden ten aanzien van de integratieparadox nog niet aangetoond. Het verschil tussen Turken en Marokkanen enerzijds en Surinamers en Antillianen anderzijds in de ervaren discriminatie kan verklaard worden door de veranderende etnocentrische attitudes van autochtone Nederlanders jegens etnische minderheden (Verberk et al., 2002). Deze attitudes zijn sterker tegen groepen etnische minderheden waarbij meer sociale afstand wordt ervaren. Turken en Marokkanen staan lager in de etnische hiërarchie waardoor de sociale afstand met deze groep groter is dan met Surinamers en Antillianen in Nederland (Hagendoorn en Pepels, 2003).

Om na te gaan hoe het komt dat de integratieparadox optreedt zijn er in dit onderzoek vanuit diverse sociaalwetenschappelijke theorieën hypothesen afgeleid en een aantal theoretische veronderstelde relaties gemeten om ten eerste na te gaan of deze veronderstelde relaties invloed hebben op de ervaren discriminatie en ten tweede om na te gaan of deze veronderstelde relaties in verband met opleidingsniveau een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox. Uit de literatuur komt naar voren dat de theoretische veronderstelde relaties interetnisch contact, Nederlands mediagebruik, relatieve deprivatie, (dis)identificatie en het negatieve metabeeld van invloed kunnen zijn op de ervaren discriminatie onder etnische minderheden. De theoretische veronderstelde relaties zijn aan de hand van de hypothesen getoetst.

Uit de logistische regressie analyse blijken de mate van relatieve deprivatie, de mate van identificatie met Nederland en de mate van het negatieve metabeeld significante effecten te hebben op de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland.

Voor de mate van relatieve deprivatie blijkt dat des te sterker etnische minderheden het gevoel hebben onder hun eigen niveau werkzaam te zijn, dat zij meer discriminatie ervaren. Een significant effect bleek ook op te gaan voor etnische minderheden die boven hun eigen niveau werkzaam zijn en voor degene die het niet weten. Hierdoor wordt de mate van relatieve deprivatie enigszins ontkracht als verklarende factor voor de ervaren discriminatie. Een mogelijke verklaring kan zijn dat de referentiecategorie (etnische minderheden die nooit werkzaam zijn geweest) een vertekend beeld oplevert. Immers kan deze groep respondenten nooit discriminatie hebben ervaren op bijvoorbeeld de maatschappelijke terreinen werk of solliciteren, waardoor er ook een significant verschil bestaat tussen deze groep en respondenten die boven hun niveau werken of het niet weten.

Voor de mate van identificatie met Nederland blijkt dat het 'groep identiteit lens' model (Turner et al., 1987) op te gaan. De sociale identiteit wordt door een bepaalde 'lens' bekeken. Indien etnische minderheden zich sterker met Nederland identificeren, dan zijn zij minder gevoelig voor gebeurtenissen in de maatschappij die schade toebrengen aan de groep etnische minderheden, waardoor zij minder discriminatie ervaren.

Voor de mate van het negatieve metabeeld blijkt dat de 'looking-glass-self' theorie (Cooley, 1956) opgaat voor etnische minderheden in Nederland. Immers het negatieve beeld dat autochtone Nederlanders over etnische minderheden hebben draagt bij aan het beeld dat etnische minderheden over zichzelf hebben. Hierdoor ervaren zij een negatief metabeeld dat bijdraagt aan meer ervaren discriminatie. Na controle voor het negatieve metabeeld, blijkt de mate van identificatie met Nederland alleen een indirect effect op de ervaren discriminatie te hebben via de mate in het negatieve metabeeld. De mate van identificatie met Nederland heeft geen direct effect meer indien de mate van het negatieve metabeeld opgenomen is in de analyse. Dat betekent dat de relatie tussen identificatie met Nederland en ervaren discriminatie volledig verklaard wordt door het negatieve metabeeld

Verder blijkt dat de mate van vrijwillig interetnisch contact, de mate van Nederlands mediagebruik en de mate van disidentificatie met Nederland allen geen significant effect hebben op de ervaren discriminatie onder etnische minderheden in Nederland. Voor de mate van vrijwillig interetnisch contact kan de verklaring zijn dat er niet aan alle voorwaarden voor het ontstaan van een positief contact is voldaan (Pettigrew, 1998). Zo kon er in dit onderzoek geen onderscheid gemaakt worden tussen oppervlakkig en diepgaand contact.

Voor de mate van het Nederlands mediagebruik kan de verklaring zijn dat het boodschappensysteem van de televisie (Gerbner) twee kanten kan opwerken. Ten eerste kan het gebruik van Nederlandse media leiden tot het bewust worden van het negatieve politieke en maatschappelijke klimaat (§2.1) ten aanzien van etnische minderheden in Nederland, waardoor etnische minderheden meer discriminatie ervaren. Ten tweede kunnen etnische minderheden discriminatie ervaren, maar deze ervaring wordt niet positief bevestigd in de Nederlandse media. Indien deze effecten tegelijk optreden, dan heft dit het resultaat van het Nederlands mediagebruik op en kan er geen significant effect gevonden worden voor de mate van het Nederlands mediagebruik op de ervaren discriminatie. Een andere verklaring ligt in de operationalisering van het theoretische construct. In dit onderzoek is er geen onderscheid gemaakt tussen amusementsprogramma's en actualiteitenprogramma's, doordat de bestaande data dat niet mogelijk maakte.

Vanuit de literatuur (Gijsberts en Vervoort, 2009; Jaspers en Lubbers, 2005) wordt verondersteld dat in amusementsprogramma's eerder etnocentrische attitudes aan bod komen, dan in actualiteitenprogramma's waardoor er een verschillend effect op ervaren discriminatie verwacht kan worden.

Voor de mate van disidentificatie met Nederland kan de verklaring liggen voor het niet significante effect in de geringe spreiding van etnische minderheden op dit theoretische construct. Het is mogelijk dat het aantal etnische minderheden dat zich met Nederland disidentificeert te gering is, zodat er geen effect van disidentificatie optreedt.

Nu bekend is welke theoretische veronderstelde relaties van invloed zijn op de ervaren discriminatie, is het interessant om na te gaan welke theoretische veronderstelde relaties een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox. In de (multinominale) regressie analyses zijn de volgende theoretische veronderstelde relaties opgenomen: de mate van relatieve deprivatie, de mate van identificatie met Nederland en de mate van het negatieve metabeeld, aangezien deze theoretische veronderstelde relaties een significant effect hebben op de ervaren discriminatie.

Uit de multinominale regressie analyse blijkt dat hoger opgeleide etnische minderheden significant meer relatieve deprivatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor zij significant meer discriminatie ervaren in Nederland. De mate van relatieve deprivatie is een gedeeltelijke verklaring voor de integratieparadox.

Uit de regressie analyse blijkt dat hoger opgeleide etnische minderheden zich meer identificeren met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden significant ($p < ,01$) minder discriminatie ervaren. Identificatie met Nederland draagt dus bij aan minder ervaren discriminatie. Omdat hoger opgeleiden zich in sterkere mate identificeren met Nederland dan lager opgeleiden kan dit geen verklaring zijn voor de integratieparadox. Als hoger opgeleiden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleiden, is dat ondanks het feit dat zij zich sterker identificeren met Nederland. Uit de regressie analyse blijkt verder dat hoger opgeleide etnische minderheden geen sterker negatief metabeeld hebben. De mate in het negatieve metabeeld biedt geen verklaring voor de integratieparadox. Dit is opmerkelijk, aangezien verondersteld wordt dat het negatieve politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland weerspiegelt wordt in het negatieve metabeeld onder etnische minderheden.

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de integratieparadox deels is verklaard. Alleen de mate van relatieve deprivatie draagt significant bij aan meer ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland. Een opvallend resultaat uit het onderzoek is dat de mate van identificatie met Nederland bijdraagt aan minder ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden, waardoor de integratieparadox niet optreedt. De reden dat de integratieparadox deels kan worden verklaard komt mede doordat de theoretische veronderstelde relaties niet optimaal zijn geoperationaliseerd. Aan de andere kant kan het zijn dat wellicht andere theorieën, die niet opgenomen zijn in dit onderzoek, een verklaring kunnen bieden voor de integratieparadox.

De Etnische Competitie Theorie (ECT) (Scheepers et al. 2002) is reeds besproken in dit onderzoek, maar door het gebruik van bestaande data was het niet mogelijk om deze theorie te toetsten. Het kan zijn dat de ECT een verklaring kan bieden voor de integratieparadox in het kader van de huidige economische crisis in Nederland. Schaarste op de arbeidsmarkt leidt tot competitie, waardoor etnische uitsluiting kan ontstaan en discriminatie kan worden ervaren door etnische minderheden. Een andere verklaring kan liggen in de opkomst van extreemrechts in Nederland. Deze politieke en maatschappelijke stroming heeft veel bewegingsvrijheid in de publieke ruimte gekregen, waardoor deze beweging zich sterk heeft kunnen profileren in de afgelopen jaren (Koopmans, 2005).

De extreemrechtse beweging staat onder andere voor een antipluralistische opvatting over politiek en samenleving en culturele homogeniteit. Deze opvatting sluit groepen die anders-zijn, op bijvoorbeeld cultureel gebied uit, waardoor etnische minderheden discriminatie kunnen ervaren.

Uit dit onderzoek blijkt dat etnische minderheden weinig acceptatie ervaren in Nederland. Het negatieve Nederlandse politieke en maatschappelijke klimaat jegens etnische minderheden is wellicht de oorzaak van het ervaren van relatieve deprivatie onder hoger opgeleide etnische minderheden in plaats van een negatiever metabeeld. Als etnische minderheden zich weinig geaccepteerd voelen in de Nederlandse samenleving, dan kan dit bijdragen aan minder verbondenheid onder hoger opgeleide etnische minderheden met Nederland, waardoor eerder discriminatie kan worden ervaren. Maar als hoger opgeleide etnische minderheden zich eenmaal verbonden voelen met Nederland, dan ervaren zij minder discriminatie.

5.2 Discussie

Dit onderzoek heeft een meerwaarde geleverd aan de inzichten van de integratieparadox in Nederland. In dit onderzoek zijn diverse sociaalwetenschappelijke theorieën gebruikt met deels aanvullende en tegengestelde hypothesen. De hypothesen zijn getoetst aan de hand van reeds bestaande data. Deze data zijn verzameld door TNS/NIPO in opdracht van Art.1. Het betreft een grootschalige data verzameling. In dit onderzoek is het mogelijk geweest om ervaren discriminatie specifiek te meten. Er is namelijk geen diffuus gevoel of perceptie van discriminatie gemeten, maar er is gevraagd naar concrete gebeurtenissen die men zelf heeft meegemaakt op diverse maatschappelijke terreinen in de afgelopen twaalf jaren. In de dataverzameling zijn diverse etnische minderheidsgroepen opgenomen, waardoor vergelijking van deze groepen mogelijk is gemaakt. Daarnaast is er in dit onderzoek een groot aantal onafhankelijke variabelen meegenomen, die ervaren discriminatie mogelijk zouden kunnen verklaren.

In het onderzoek zijn nieuwe bevindingen naar voren gekomen. Ten eerste heeft dit onderzoek aangetoond dat hoger opgeleide Turken en Marokkanen meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide Turken en Marokkanen. Voor Turken en Marokkanen treedt de integratieparadox op, terwijl voor Surinamers en Antillianen het tegenovergestelde beeld geldt. Hoger opgeleide Surinamers en Antillianen ervaren minder discriminatie dan lager opgeleide Surinamers en Antillianen. Dit is een belangrijke aanvulling op eerder onderzoek.

Ten tweede heeft dit onderzoek aangetoond dat ervaren discriminatie sterker is onder Turken en Marokkanen en dat de mate van ervaren discriminatie groter is naarmate men meer relatieve deprivatie ervaart, zich minder identificeert met Nederland en een negatiever metabeeld heeft.

Ten derde is gebleken dat de mechanismen de mate van relatieve deprivatie en de mate van identificatie met Nederland een significante bijdrage leveren aan de ervaren discriminatie onder hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland. De integratieparadox wordt deels verklaard door de mate van relatieve deprivatie onder hoger opgeleide etnische minderheden. De identificatie van Nederland kan bijdragen aan minder ervaren discriminatie, waardoor de integratieparadox minder snel kan optreden.

Op ieder onderzoek zijn verbeterpunten en aanbevelingen te geven, zo ook in dit onderzoek. Ten eerste kan het zijn dat de meetinstrumenten van enkele theoretische veronderstelde relaties verbeterd zouden kunnen worden. Zo kan het zijn dat de spreiding van sommige variabelen te gering is geweest om significante resultaten te behalen.

Hierbij valt te denken aan het theoretische construct disidentificatie met Nederland. Waarschijnlijk disidentificeren te weinig respondenten in het onderzoek zich met Nederland, waardoor de spreiding van dit construct onvoldoende is om significante resultaten te behalen.

Ten tweede is het aan te bevelen om de onafhankelijke variabelen interetnisch contact en Nederlands mediagebruik breder te operationaliseren. De analyse is deels beperkt geweest door de manier waarop de onafhankelijke variabelen zijn geoperationaliseerd. De beperkte operationalisering komt doordat er gebruik is gemaakt van reeds bestaande data. Indien er nieuwe data worden verzameld, dan is het aan te bevelen om de mate van interetnisch contact op te delen in oppervlakkig en diepgaand contact en de mate van Nederlands mediagebruik op te delen in amusementsprogramma's en actualiteitenprogramma's.

Ten derde is het voor vervolgonderzoek naar de integratieparadox interessant om te onderzoeken hoe de verschillende theoretische veronderstelde relaties die in dit onderzoek zijn opgenomen op elkaar werken. Er is immers gebleken dat de mate in relatieve deprivatie bijdraagt aan meer ervaren discriminatie, terwijl identificatie met Nederland bijdraagt aan minder ervaren discriminatie onder (hoger opgeleide) etnische minderheden. Het gevoel van acceptatie en verbondenheid is een belangrijke indicator om de mate van identificatie met Nederland te versterken, zodat etnische minderheden minder discriminatie ervaren. Voor de ontwikkeling van het integratiebeleid is het wenselijk dat hier onderzoek naar wordt verricht.

Ten vierde kunnen andere sociaalwetenschappelijke theorieën en ideeën in vervolgonderzoek getoetst worden. Ondanks dat eerder onderzoek (Gijsberts en Lubbers, 2009) niet heeft aangetoond dat de huidige economische crisis bij kan dragen aan meer ervaren discriminatie onder etnische minderheden, is het toch interessant deze veronderstelde relatie alsnog te onderzoeken. In dit onderzoek is reeds de Etnische Competitie Theorie (ECT) besproken (§2.3), maar niet getoetst vanwege de bestaande data. Het is aannemelijk dat (hoger opgeleide) etnische minderheden meer discriminatie ervaren door de huidige economische crisis. Etnische minderheden zijn gevoeliger voor de economische conjunctuur dan autochtone Nederlanders, doordat zij vaker flexibele arbeidsrelaties hebben (Oudhof et al., 2008) en in relatief kwetsbare sociaal maatschappelijke posities verkeren (Verkuyten, 2003). In tijden van schaarste op de arbeidsmarkt, kan het zijn dat etnische minderheden eerder de gevolgen van de economische crisis voelen dan autochtone Nederlanders, waardoor zij eerder discriminatie ervaren. Daarnaast kan het zijn dat de opkomst van extreemrechtse politieke en maatschappelijke bewegingen in Nederland (Koopmans, 2005) bij hebben gedragen aan de versterking van ethnocentrische attitudes van autochtone Nederlanders jegens etnische minderheden, waardoor er meer sociale afstand wordt gecreëerd tussen etnische minderheden en autochtone Nederlanders. Etnische uitsluiting kan daarvan een gevolg zijn, waardoor etnische minderheden discriminatie kunnen ervaren.

Dit zijn onderzoeksvoorstellen die nog verder onderzocht moeten worden, maar zeker baat kunnen hebben bij de ontwikkelingen van het integratiebeleid/-debat in Nederland. Het blijft namelijk opvallend dat onder hoog opgeleide Turken en Marokkanen meer discriminatie wordt ervaren. Het beleid van de overheid streeft naar meer integratie, maar het blijkt dat structurele integratie (een hoger opleidingsniveau) niet tot gevolg heeft dat men minder discriminatie ervaart in Nederland. Hoger opgeleide Turken en Marokkanen hebben geen minder negatief beeld van de gastvrijheid van Nederland, maar ervaren toch meer discriminatie. De vraag is of de overheid wellicht nadruk moet leggen op het bestrijden van discriminatie, bijvoorbeeld door middel van sancties en strengere vervolging, dan op louter integratie.

Literatuur

Almond, Verba. (1963). *The civic culture. Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton, NY: Princeton University Press

Andriessen, I. (2006). Proefschrift. *Socio-cultural factors and school engagement. A study among Turkish, Moroccan, Assyrian and native Dutch youth in the Netherlands*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Andriessen, I., Davegos, J., Nievers, E., Boog, I. (2007). *Discriminatiemonitor niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Berry, J. (1997). *Immigration, acculturation and adaption*. Canada: Queen's University.

Berry, J., Sam, D. (1997). Acculturation and adaptation. *Handbook of cross-cultural psychology*, vol. 3. Boston: Allyn & Bacon.

Buijs, F.J., Demant, F., Hamdy, A. (2006) *Strijders van eigen bodem. Radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Brown, R. (2000). Social identity theory: past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, 30.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2009). *Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering, 1 januari*. Opgezocht: 28 juni 2010. Van [http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=a&D2=0&D3=0&D4=0&D5=0-4,137,152,215,232&D6=0,4,9,\(1-1\)-I&HDR=G2,G1,G3,T&STB=G4,G5&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=a&D2=0&D3=0&D4=0&D5=0-4,137,152,215,232&D6=0,4,9,(1-1)-I&HDR=G2,G1,G3,T&STB=G4,G5&VW=T)

Coenders, M., Lubbers, M., Scheepers, P., Verkuyten, M. (2008). More than two decades of changing ethnic attitudes in the Netherlands. *Journal of Social Issues*, jg. 64, nr. 2.

Commissie Blok. (2004). *Onderzoek integratiebeleid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004*. Den Haag: SDU Uitgevers. p. 28-689.

Cooley, C. (1956 [1902]). *Human Nature and the Social Order*. New York: Charles Scribner's Sons.

Davegos, J., Gijberts, M. (2009). Sociaal-culturele positie. *Jaarrapport Integratie 2009*. (p.226-254) Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Diessen, G., Merry, M. (2006). *Islamic Schools in the Netherlands: Expansion or Marginalization?* Nijmegen: Radboud University Nijmegen.

Gay, C. (2004) Putting Race in Context: Identifying the Environmental Determinants of Black Racial Attitudes. *American Political Science Review* 98, 547-562.

Gijberts, M., Davegos, J. (2007). *Interventies voor integratie. Het tegengaan van etnische concentratie en bevorderen van interetnisch contact*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gijsberts, M. en H. Schmeets, 'Hoofdstuk 9 Sociaal-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie', in: J. Oudhof, H.N. van der Vliet en B.S.W. Hermans, *Jaarrapport Integratie 2008*. (Den Haag/Heerlen 2008)

Gijsberts, M., Vervoort, M. (2009). *Beeldvorming onder hoger opgeleide etnische minderheden. Waarom is er sprake van een integratieparadox?* Sociologie, jg 5.

Gijsberts, M., Lubbers, M. (2009). Wederzijdse beeldvorming. *Jaarrapport Integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Ghorashi, H. (2006). *Paradoxen van culturele erkenning. Management van diversiteit in nieuw Nederland*. Amsterdam: Vrije Universiteit van Amsterdam.

Gordon, M. (1964). *Assimilation in American life*. New York: Oxford University Press.

Groof de, J., Scheck, W.M., Penneman, H. (2001). *Cultuur en participatie: opleiding- vorming- begeleiding*. Leuven-Apeldoorn: Garant.

Hagendoorn, L. & Pepels, J. (2003). *Why the Dutch maintain more social distance from some ethnic minorities than from others: a model explaining the ethnic hierarchy*. In: L. Hagendoorn, J. Veenman & W. Vollebergh (eds), *Integrating immigrants in the Netherlands: cultural versus socio-economic integration* (pp. 41-61). Aldershot: Ashgate.

Hochschild, J. (1995) *Facing up the American Dream*. Princeton, nj: Princeton University Press.

Hogg, M.A., Terry, D.B. (2000). Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *The academy of management review*, vol. 25, no.1.

Jaspers, E., M. van Londen, M. Lubbers (2009). Een longitudinale studie naar veranderde ethnocentrische reacties in Nederland. *Migrantenstudies*, jg. 25, nr. 2, p. 106-127.

Jaspers, E., Lubbers, M. (2005). In spiegelbeeld. Autochtone houdingen in allochtone perceptie en ael-stemintentie. *Mens en Maatschappij*.

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Solheim, E. (2009). To identify or not to identify? National disidentification as an alternative reaction to perceived ethnic discrimination. *Applied psychology: an international review*, 58 (1). p. 105-128.

Jetten, J., Branscombe, N.R., Schmitt, M.T., Spears, R. (2001). Rebels with a cause: group identification as a response to perceived discrimination from the mainstream. *Social Psychology Bulletin*, Nr. 27.

Keuzenkamp, S., Merens, A. (2007). *De positie van allochtone vrouwen en meisjes*. *Jaarrapport Integratie 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. p. 249-281.

Kessler, R.C., K.D. Mickelson en D.R. Williams (1999) The Prevalence, Distribution, and Mental Health Correlates of Perceived Discrimination in the United States. *Journal of Health and Social Behavior* 40, 208-230.

Koopmans, R., Statham, P., Giugni, M., Passy, F. (2005). *Contested Citizenship. Immigration and cultural diversity in Europe*. University of Minnesota Press. London.

- Lubbers, M., Scheepers, P. & Wester, F. (1998). Ethnic minorities in Dutch newspapers 1990-5. Patterns of criminalization and problematization. *Gazette. International Journal of Communtion*, 60, 5, 415-431.
- Meertens, R. (2007). *Radicaliserende moslims en moslima's sociaal-psychologisch bekeken*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Meeteren van, M. (2005). *Discoursen van integratie. De omslag in het politieke debat over integratie in Nederland*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Meijer, W. (2002). *Islam, islamisme en islamitisch onderwijs. Overzicht van en bijdrage aan het Nederlandse debat*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, Pedagogische Wetenschappen.
- Modood, T. (2005). *Multiculturalism. A civic idea*. Cambridge: Polity Press.
- Pettigrew, T. (1998). Intergroup contact theory. *Annual review psychology: Annual Reviews Inc.*
- Rath, J. (1991). *Minorisering: De sociale constructie van 'etnische minderheden'*. Amsterdam: Sua.
- Scheepers, P., Gijsberts, M., Coenders, M. (2002). Ethnic exclusionism in European countries, public opposition to grant civil rights to legal migrants as a response to perceived ethnic threat. *European Sociological Review*, jg. 18, nr. 1.
- Shadid, W. (2005). Beleidsmatige en wetenschappelijke aandacht voor de Islam in Nederland: ontwikkeling en maatschappelijke gevolgen. *Beleidswetenschap: kwartaaltijdschrift voor beleidsonderzoek en beleidspraktijk*, jaargang 19, nr. 1.
- Sieben, I. (2001). *Logistische regressie analyse: een handleiding*. RTOG. Nijmegen: Universiteit van Nijmegen.
- Sigelman, L. en S. Welch (1991) *Black Americans' Views of Racial Inequality: The Dream Deferred*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sizemore, D.S., Milner, W.T. (2004). Hispanic Media use and perceptions of discrimination: reconsidering ethnicity, politics, and socioeconomics. *The Sociological Quarterly* 45. p. 765-784.
- Stouffer, S. A., Suchman, E. A., DeVinney, L. C., Star, S. A., & Williams, R. M., Jr (1949). *The American soldier. I: Adjustment during Army life*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Stout, C. E. (Ed.)
- Tajfel, H. (1972). Social categorization. *Introduction a la psychologie sociale*, vol. 1. Paris: Larousse.
- Turner, J. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5.
- Turner, J. Hogg, C., Oakes, M.A., Reicher, P.J., Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Blackwell.

Verberk, G., Scheepers, P., Felling, A. (2002). Attitudes and behavioural intentions towards ethnic minorities: an empirical test of several theoretical explanations for the Dutch case. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 28, No. 2.

Vergeer, M., P. Rutten, P. Scheepers (1996). Cultivatietheorie in een veranderd medialandschap, overzicht van eerdere studies en een kritische toetsing in een middelgrote stad. *Tijdschrift voor de Communicatiewetenschap*, 24, 2, 120-141.

Verkuyten, M. (2003). Sociaal-psychologische gevolgen van stigmatisering. In: S. Harchaoui & C. Huinder (eds), *Stigma: Marokkaan!* (pp. 81-92). Utrecht: Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling.

Verkuyten, M. Yildiz, A.A. (2006). The endorsement of minority rights: the role of group position, national context, and ideological beliefs. *Political Psychology*, Vol. 27, No. 4.

Verkuyten, M. (2009). Support for Multiculturalism and Minority Rights: The Role of National Identification and Out-group Threat. *Social Justice Research*, 22, 31-52.

Vijver van de, J., Phalet, K. (2004). Assessment in multicultural groups: the role of acculturation. Oxford: *International Association for Applied Psychology*, jg. 53, (2).

Warmenbol, L. (2007). Interetnisch contact en beeldvorming over etnische minderheden in gemengde stadsbuurten. Een Antwerpse case. *Migrantenstudies*, nr.4.

Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR). (2007). *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bijlage 1: Tabellen A1-A3

Tabel A1. De aard van de ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per maatschappelijk terrein en etnische groep

Terrein	Aard	Etnische groep				
		Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Autochtoon
Straat	Discriminerende opmerkingen	49	55	29	13	13
	Bedreigingen	13	5	4	-	6
	Lichamelijk geweld	4	6	2	-	-
	Anders	8	6	1	1	2
Werk	Discriminerende opmerkingen	18	18	9	4	17
	Niet als gelijkwaardig behandelen	19	16	23	3	23
	Contacten vermijden	3	10	3	-	5
	Treiteren	3	3	1	1	5
	Bedreigingen	-	-	3	-	8
	Beschadigen en\of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-
	Lichamelijk geweld	-	-	2	-	1
	Anders	2	2	2	-	-
Opleiding	Discriminerende opmerkingen	5	4	-	-	-
	Niet als gelijkwaardig behandelen	2	3	-	-	-
	Contacten vermijden	-	1	-	-	-
	Treiteren	-	-	-	-	-
	Bedreigingen	-	-	-	-	-
	Beschadigen en\of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-
	Lichamelijk geweld	-	-	-	-	-
	Anders	-	-	-	-	-
Winkelen	Discriminerende opmerkingen	14	15	8	-	2
	Niet als gelijkwaardige klant behandelen	16	23	28	3	1
	Contacten vermijden	6	5	11	1	-
	Treiteren	4	6	1	-	1
	Bedreigingen	4	2	-	-	-
	Beschadigen en\of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-
	Lichamelijk geweld	-	-	-	-	-
	Anders	4	2	2	1	1
Vrije tijd	Discriminerende opmerkingen	2	3	-	-	2
	Niet als gelijkwaardige klant behandelen	8	8	7	-	-
	Contacten vermijden	4	1	8	-	-
	Toegang weigeren	9	16	-	-	-
	Treiteren	-	-	-	-	-
	Bedreigingen	2	-	-	-	-
	Beschadigen en\of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-
	Lichamelijk geweld	1	2	-	-	-
Anders	-	-	-	-	-	
Sport	Discriminerende opmerkingen	10	9	4	-	1

	Niet als gelijkwaardig behandelen	1	3	2	-	-
	Contacten vermijden	1	-	-	-	-
	Treiteren	2	1	2	-	-
	Bedreigingen	-	-	-	-	1
	Beschadigen en\of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-
	Lichamelijk geweld	-	2	-	-	-
	Anders	-	-	-	-	-
Openbaar vervoer	Discriminerende opmerkingen	14	11	11	-	1
	Niet als gelijkwaardig behandelen	12	6	12	-	1
	Contacten vermijden	6	5	2	-	-
	Treiteren	-	2	8	-	-
	Bedreigingen	1	2	-	-	1
	Beschadigen en\of bekladden van eigendommen	-	-	-	-	-
	Lichamelijk geweld	-	1	-	-	-
	Anders	1	3	-	-	-

Tabel A2. Het meldgedrag van respondenten bij ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur per maatschappelijk terrein en etnische groep

Terrein	Melding	Etnische groep				
		Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Autochtoon
Straat	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	4	3	-	-	1
	Ja, bij de politie	4	6	1	-	8
	Ja, bij een andere instelling	2	6	1	-	4
	Nee	60	65	29	14	45
Woning	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	4	-	-	-	4
	Ja, bij de politie	7	5	-	-	6
	Ja, bij een andere instelling	7	-	-	-	-
	Nee	9	10	20	-	7
Werk	Ja, bij de directie, de bedrijfsarts, het maatschappelijk werk of een vertrouwenspersoon	8	3	6	1	7
	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	2	-	-	-
	Ja, bij de politie	1	-	-	-	2
	Ja, bij een andere instelling	3	3	1	1	1
	Nee	22	25	20	5	23
Opleiding	Ja, bij de directie, mentor of vertrouwenspersoon	-	2	-	-	-
	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	-	-	-	-
	Ja, bij de politie	-	-	-	-	-
	Ja, bij een andere instelling	1	1	-	-	-
	Nee	8	7	-	-	2
Sollicitaties	Ja, bij de directie van het bedrijf of de instelling	1	-	-	-	-
	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	-	-	-	-
	Ja, bij de politie	-	-	-	-	-
	Ja, bij een andere instelling	-	-	-	-	-
	Nee	12	23	-	1	-
Winkelen	Ja, bij de directie van de zaak	1	-	7	-	1
	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	1	-	-	-
	Ja, bij de politie	2	-	-	-	-
	Ja, bij een andere instelling	-	-	-	-	-
	Nee	30	36	22	3	3
Vrije tijd	Ja, bij de directie van de zaak	-	1	7	-	-
	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	3	-	-	-
	Ja, bij de politie	1	4	-	-	-
	Ja, bij een andere instelling	1	-	-	-	-
	Nee	15	16	1	-	-
Sport	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	1	-	-	-

	Ja, bij de politie	1	1	-	-	-
	Ja, bij een andere instelling	-	-	1	-	-
	Nee	10	8	4	-	1
Openbaar vervoer	Ja, bij de directie van het vervoersbedrijf	6	-	-	-	-
	Ja, bij een meldpunt voor discriminatie	-	2	-	-	-
	Ja, bij de politie	1	-	-	-	-
	Ja, bij een andere instelling	-	2	-	-	-
	Nee	15	18	21	-	4

Tabel A3. Redenen waardoor de ervaren discriminatie op basis van herkomst, religie en huidskleur niet is gemeld per maatschappelijk terrein en etnische groep

Terrein	Geen melding vanwege:	Etnische groep				
		Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Autochtoon
Straat	Ik vond het niet belangrijk genoeg	17	17	15	2	15
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	9	20	10	1	6
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	9	23	5	13	23
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	9	2	1	-	3
	Melden helpt niet	25	29	5	12	10
	Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	-	4	-	10	4
	Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	-	1	1	-	6
	Ik heb het zelf opgelost	6	9	8	1	12
	Anders	2	8	1	-	5
	Woning	Ik vond het niet belangrijk genoeg	1	1	-	-
Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden		1	-	9	-	3
Ik wil er geen aandacht aan schenken		1	5	-	-	2
Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden		3	2	-	-	-
Melden helpt niet		2	5	1	-	1
Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld		-	-	2	-	-
Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was		1	-	1	-	-
Ik heb het zelf opgelost		-	2	7	-	1
Anders		-	3	10	-	1
Werk		Ik vond het niet belangrijk genoeg	5	5	5	1
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	2	6	1	-	5
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	6	9	3	1	6
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	3	4	-	-	2
	Melden helpt niet	9	11	12	-	7
	Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	1	2	2	-	4
	Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	-	4	-	-	1
	Ik heb het zelf opgelost	-	3	1	3	5
	Anders	1	-	2	-	3
	Opleiding	Ik vond het niet belangrijk genoeg	3	2	-	-
Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden		2	2	-	-	1
Ik wil er geen aandacht aan schenken		2	-	-	-	-
Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden		1	-	-	-	-
Melden helpt niet		3	2	-	-	1
Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld		3	-	-	-	-
Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was		8	7	-	-	2
Ik heb het zelf opgelost		-	2	-	-	-
Anders		-	-	-	-	-
Sollicitaties		Ik vond het niet belangrijk	-	8	-	-

	genoeg					
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	5	10	-	-	2
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	-	7	1	-	2
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	4	6	8	-	2
	Melden helpt niet	9	12	-	-	4
	Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	-	1	8	-	-
	Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	5	2	9	-	3
	Ik heb het zelf opgelost	-	1	-	-	-
	Anders	1	-	-	-	2
Winkelen	Ik vond het niet belangrijk genoeg	13	9	14	2	8
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	5	13	3	1	3
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	7	17	5	2	7
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	5	2	1	-	1
	Melden helpt niet	16	19	7	11	2
	Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	-	-	-	-	-
	Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	2	-	1	-	-
	Ik heb het zelf opgelost	6	4	2	-	3
	Anders	3	4	2	-	2
Vrije tijd	Ik vond het niet belangrijk genoeg	2	5	-	-	4
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	6	4	-	-	1
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	5	2	-	-	5
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	5	-	-	8	-
	Melden helpt niet	6	10	1	-	3
	Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	-	-	-	-	-
	Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	1	1	-	-	-
	Ik heb het zelf opgelost	-	-	-	-	-
	Anders	1	1	-	-	-
Sport	Ik vond het niet belangrijk genoeg	3	5	4	-	2
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	2	2	-	-	-
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	4	4	3	-	4
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	1	1	-	-	-
	Melden helpt niet	4	4	2	-	3
	Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	-	-	-	-	-
	Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	-	1	-	-	1
	Ik heb het zelf opgelost	1	2	-	-	1
	Anders	1	-	-	-	1
Openbaar vervoer	Ik vond het niet belangrijk genoeg	5	5	12	2	7
	Het kost me te veel tijd en moeite om het te melden	4	9	8	-	-
	Ik wil er geen aandacht aan schenken	4	5	8	-	10
	Ik weet niet waar en hoe ik zoiets zou kunnen melden	3	5	1	-	4
	Melden helpt niet	7	10	2	-	4

Ik ben bang voor de gevolgen als ik het meld	2	-	1	-	-
Ik ben er niet zeker van dat het discriminatie was	-	-	-	-	-
Ik heb het zelf opgelost	1	1	-	-	-
Anders	-	3	-	-	-

Bijlage 2: Hypothesen

- (1). Turken en Marokkanen ervaren meer discriminatie dan Antillianen en Surinamers in Nederland.
- (2). Des te vaker etnische minderheden vrijwillig interetnisch contact onderhouden met autochtone Nederlanders, des te minder zij discriminatie ervaren in Nederland.
- (3). Des te vaker etnische minderheden gebruik maken van Nederlandse actualiteitenprogramma's, des te vaker zij discriminatie ervaren in Nederland.
- (4). Relatieve deprivatie onder etnische minderheden draagt bij aan meer ervaren discriminatie in Nederland.
- (5). Des te sterker etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te minder zij discriminatie ervaren in Nederland.
- (5a). Des te sterker etnische minderheden zich disidentificeren met Nederland, des te vaker zij discriminatie ervaren in Nederland.
- (6). Des te sterker het negatieve metabeeld onder etnische minderheden, des te vaker zij discriminatie ervaren.
- (6a). Hoe meer etnische minderheden contact hebben met autochtone Nederlanders, des te geringer het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij minder discriminatie.
- (6b). Hoe meer etnische minderheden gebruik maken van Nederlandse media, des te sterker het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij meer discriminatie.
- (6c). Hoe meer etnische minderheden relatieve deprivatie ervaren, des te sterker het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij meer discriminatie.
- (6d). Hoe meer etnische minderheden zich identificeren met Nederland, des te geringer het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij minder discriminatie.
- (6e). Hoe meer etnische minderheden zich disidentificeren met Nederland, des te sterker het negatieve metabeeld, en daardoor ervaren zij meer discriminatie.
- (7). Lager opgeleide etnische minderheden ervaren meer discriminatie dan hoger opgeleide etnische minderheden in Nederland.
- (7a). Hoger opgeleide etnische minderheden ervaren meer discriminatie dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.
- (7b). Bij hoger opgeleide Turken en Marokkanen treedt de integratieparadox sterker op dan bij hoger opgeleide Surinamers en Antillianen, waardoor - in vergelijking tot lager opgeleiden - hoger opgeleide Turken en Marokkanen vaker discriminatie ervaren dan hoger opgeleide Surinamers en Antillianen in Nederland.

(8). Hoger opgeleide etnische minderheden hebben meer interetnisch contact dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

(8a). Hoger opgeleide etnische minderheden maken meer gebruik van Nederlandse actualiteitenprogramma's dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

(8b). Hoger opgeleide etnische minderheden ervaren meer relatieve deprivatie dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

(8c). Hoger opgeleide etnische minderheden identificeren zich meer met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

(8d). Hoger opgeleide etnische minderheden disidentificeren zich meer met Nederland dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.

(8e). Hoger opgeleide etnische minderheden hebben een negatiever negatieve meta-beeld dan lager opgeleide etnische minderheden, waardoor hoger opgeleide etnische minderheden meer discriminatie ervaren dan lager opgeleide etnische minderheden in Nederland.